

Dva tisíce slov

Zrod a důsledky nečekaně vlivného svolání

Jakub Končelík

„Koloval kdysi vtip, jaký že je to ohromný obchod, dostat za dva tisíce slov sedm tisíc tanků. Vtip je vtip, ale pravda je taková: (...) Nemalou roli při zostřování situace ... sehrála ... pogromistická výzva nazvaná Dva tisíce slov.“¹ Takto startuje jeden z mnoha pokusů „normalizační“ žurnalistiky o rozchod s klíčovým symbolem takzvaného pražského jara. Pochopitelných pokusů – manifest „Dva tisíce slov“ totiž v rámci československého roku 1968 představuje jeden z vrcholných projevů jeho zřejmě nejviditelnějšího pnutí: probuzení a formování veřejnosti, konstituování a posilování občanské společnosti, pozvolného vyvazování občana z reglementu struktur Komunistické strany Československa. Zásadní roli v tomto procesu sehrála média, která se během jara a léta 1968 postupně vymaňovala z nastavení charakteristického pro totalitní systém – s tím, jak se významně uvolňoval prostor pro novinářskou práci. Hybatelem tohoto uvolňování byla sice emancipační snaha samotných novinářů (kteří vycítili, že takzvaný obrodný proces nabízí prostor i pro obnovení principů svobody slova), nezpochybnitelný tvar však tomuto vývoji vtiskly především institucionální změny: předsednictvo Ústředního výboru KSČ se na přelomu února a března 1968 postavilo proti předběžné cenzuře a následnou cenzuru převedlo do kompetence ministerstva kultury,² problematická a vlastně již

---

1 DOUDĚRA, Karel: Platforma kontrarevoluce. In: *Rudé právo* (26.6.1970), s. 3.

2 Viz *Národní archiv* (NA), Praha, fond (f.) 1499 (Předsednictvo ÚV KSČ 1966–1971 – dřívější označení fondu 02/1), svazek (sv.) 63, archivní jednotka (arch. j.) 70, záznam ze schůze předsednictva ÚV KSČ ze 4.3.1968, bod 24 – usnesení.

pouze formální existence cenzurní instituce skončila v polovině června³ a na konci téhož měsíce pak zákon zakázal výslovnou formulací veškerou cenzuru: „Cenzura je nepřijatelná. Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky.“⁴

Nicméně platí, že všechny zmíněné politické aktivity pouze legislativně a institucionálně doháněly faktickou nezávislost médií, která se rozvinula mimo a nad rámec politických opatření⁵ – v létě 1968 tak situace dospěla do stavu, kdy KSČ ve vztahu k médiím ztratila svou „vedoucí úlohu“.⁶ Dalekosáhlé důsledky ústupu od dosavadních mechanismů řízení a kontroly médií výstižně charakterizoval historik Jan Pauer, když napsal, že „zatímco jiné hospodářské, politické a právní reformy samy o sobě ještě neznamenalý zásadní narušení systému, zrušení cenzury se dotýkalo samotné podstaty monokratického systému vlády. Jakmile vznikla veřejnost, jejíž ústřední instancí se stal svobodný tisk, byla mocenská sféra vystavena kontrole a soudu publika. Veřejné mínění, před demokratizací v lednu pouze inscenované, se proměnilo v kritickou instanci, jíž se musely politické vládnoucí kruhy nadále zodpovídat. Svobodné hromadné sdělovací prostředky, které byly v roce 1968 ve stavu disciplinované anarchie, se staly mluvčím a informačním orgánem veřejnosti, a tedy protivníkem moci.“⁷

Nastupující politické elity – takzvaní reformní komunisté, sdružení kolem nového prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka – této novinářské emancipaci nebránily; proreformně orientovaná média (alespoň zpočátku) vnímaly jako posilu v soupeření s domácími protivníky (traktovanými jako konzervativci, fundamentalisté či dogmatici). Nezvykle agresivní tlak médií skutečně prohluboval rozchod početné a stále ještě mocné skupiny protireformně orientovaných politiků se zbytkem KSČ i s veřejným míněním, zároveň ale zostřoval i rozkol ve vztahu komunistických stran sousedních zemí východního bloku k Dubčekomu vedení. Na konci června 1968 byl dokonce z osobního pověření generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Leonida Iljiče Brežněva vyslán do

3 Ústřední publikační správa úředně zanikla 13.6.1968 nařízením vlády č. 119, které zrušilo její statut.

4 Srv. § 17 zákona č. 84/1968 Sb. ze dne 26.6.1968, kterým se mění zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích.

5 Podrobněji viz KONČELÍK, Jakub: *Média a Pražské jaro: Kontrola a řízení tisku v souvislostech československé krize konce 60. let* (disertace na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, Praha 2008).

6 Tento závěr nabízí např. i historik Jiří Hoppe v úvodu k edici článků z dobové publicistiky. Srv. HOPPE, Jiří (ed.): *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. XI.) Praha – Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk 2004, s. 11.

7 PAUER, Jan: *Praha 1968: Vpád Varšavské smlouvy. Pozadí, plánování, provedení*. Praha, Argo 2004, s. 28.

Československa člen ÚV KSSS a hlavní redaktor moskevské *Pravdy* Michail Vasiljevič Zimjanin, který po návratu nabídl (slovy Brežněva) „velmi neradostný obrázek“ situace.⁸

Napětí zesílilo v druhé polovině června, kdy další vnitropolitický vývoj a směřování Československa předurčilo několik zásadních událostí. Kromě již zmiňovaného přijetí novely tiskového zákona zaslouží pozornost především tři z nich.

Na podnět z Moskvy zorganizoval Hlavní štáb Lidových milic 9. června setkání jednotek v hangáru ruzyňského letiště se zjevným záměrem zbrzdit reformní vývoj. Tato demonstrace síly skončila bez konkrétního politického výsledku,⁹ závažný dopad měl ale „pozdravný dopis celostátního aktivu Lidových milicí sovětskému lidu“ předaný 20. června bez větší pozornosti sovětskému velvyslanci Stěpanu Vasiljeviči Červoněnkovi.¹⁰ V dopise milicionáři mimo jiné vyjádřili

Spisovatel Ludvík Vaculík, redaktor Literárních listů a autor manifestu „Dva tisíce slov“. Fotografie pořízena v dubnu 1968 (Archiv ČTK, Praha)

-
- 8 Iz pokolenija pobeditel'ej (viz <http://www.voskres.ru/history/zimyanin.htm>). Zimjanin přijel do Prahy 26. června, setkal se s šéfredaktorem *Rudého práva* Oldřichem Švestkou, s Dubčekem, s předsedou Národního shromáždění ČSSR Josefem Smrkovským a dalšími politiky a odjel 2. července (viz (mch): M. V. Zimjanin v Praze. In: *Rudé právo* (27.6.1968), s. 1; (tš): M. V. Zimjanin odcestoval. In: *Tamtěž* (3.7.1968), s. 1). Švestka necelý týden po jeho odjezdu na schůzi předsednictva ÚV KSČ varoval: „Dva dny jsem jednal se soudruhem Zimjaninem. Přivezl seznam protisovětských útoků v našem tisku. Oni si to registrují. A my marně voláme, měsíc žádáme, aby se psaly rozumné a rozvážné články. Soudruh Zimjanin měl i další seznamy. To byly útoky proti KSČ. Oni to registrují.“ (VONDROVÁ, Jitka – NAVRÁTIL, Jaromír (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace (květen–srpen 1968)*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. IX/2.) Brno, Doplněk 2000, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ, s. 190–214, zde s. 206.)
- 9 Podrobněji viz vzpomínky tehdejšího vedoucího Úseku tisku, rozhlasu a televize ÚV KSČ Dušana Havlíčka (HAVLÍČEK, Dušan: *Jaro na krku: Zážitky ze zákulisí sekretariátu ÚV KSČ od června do prosince 1968*. Praha, ÚSD AV ČR 1998, s. 48 n.).
- 10 „Dokument zůstal prakticky bez povšimnutí, veřejnost se o něm dozvíдалa až postupně a oklikou přes Sovětský svaz.“ (*Tamtěž*, s. 51 n.)

své varování novinářům.¹¹ Sovětské vedení tohoto dopisu využilo pro rozpoutání rozsáhlé mediální kampaně; zveřejnil jej moskevský deník *Pravda*,¹² který pak další dva týdny pravidelně otiskoval dopisy a rezoluce sovětských dělníků se vzkazy, že jsou připraveni československým soudruhům poskytnout pomoc při společné obraně socialismu (na ÚV KSČ doputovalo na šestnáct tisíc reakcí).¹³ Tato kampaň ale spíše než cokoli jiného oslabila Lidové milice a podráždila československou veřejnost.¹⁴ Přesto se dopis při mezistátních jednáních se sovětskými komunisty do rozprav opakovaně vracel.¹⁵

Ve stejném čase – ve dnech 21. až 23. června – se v Praze uskutečnil mimořádný sjezd Svazu československých novinářů. Zatímco setkání Lidových milic vyvolávalo obavy především mezi občany, sjezd novinářů dělal starosti (kvůli oddalovanému schválení novely tiskového zákona) spíše politickým elitám.¹⁶ Jakkoli byly sjezdové příspěvky skutečně velmi kritické, největším tématem sjezdu se stalo složení oficiální delegace KSČ¹⁷ spolu s kritikou působení člena předsednictva ÚV KSČ a šéf-

-
- 11 „Nedovolíme, aby principy výstavby socialismu a komunismu ... kdokoliv špinil nebo je chtěl ohrozit. Nesouhlasíme a distancujeme se od neodpovědného počínání některých novinářů, kteří tím, že přebírají různé vymyšlené zprávy ze západního tisku, chtějí narušit naše přátelství a družbu.“ (–až–: Dopis, o němž se mluví. In: *Rudé právo* (13.7.1968), s. 2.) Pozoruhodné a pro původní význam dopisu i charakteristické je, že *Rudé právo* jej zveřejnilo až tři týdny po předání – narozdíl od rezoluce, diskuse a Dubčekova projevu na milicionářském aktivu, které zveřejnilo obratem (viz *Rudé právo* (20.6.1968), s. 1).
  - 12 ŽURAVSKIJ, V.: Naša družba i bratstvo nērušimy. In: *Pravda* (21.6.1968), s. 4.
  - 13 Sv. URIANEK, Karel – MICHÁLKOVÁ, Marie: *Československo 1966–1971 (přehled událostí): Chronologie*. Praha, Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970, 1991, s. 162.
  - 14 Dušan Havlíček vzpomíná, že náčelník hlavního štábu Lidových milic Rudolf Hořic ho „naléhavě žádal, aby se naše oddělení pokusilo veřejnost uklidnit. Dušoval se, že nemají zájem na zveřejňování sovětských ohlasů v čs. médiích. Netušil prý, co se z dopisu vyvine a k čemu jej v Sovětském svazu využijí.“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 53.)
  - 15 Využil jej např. Brežněv při jednání v Čierné nad Tisou. (Viz VONDROVÁ, Jitka – NAVRÁTIL, Jaromír (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Červenec–srpen 1968*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. IV/2.) Brno, Doplněk 1996, dokument č. 121.1 z 29.7.1968 – Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu, s. 48 n.)
  - 16 Předsednictvo ÚV KSČ několik dní před sjezdem uložilo ministři kultury a informací Miroslavu Galuškoví a tajemníkovi ÚV KSČ Čestmíru Císařovi „působit na sjezdu novinářů, aby v jeho jednání nedošlo k pokusům extrémně reagovat na rozpory kolem novelizace tiskového zákona“. (NA, f. 1499, sv. 73, arch. j. 94, záznam ze schůze předsednictva ÚV KSČ ze 17.6.1968, bod 7 – Usnesení: Stanovisko k novelizaci tiskového zákona.)
  - 17 Kromě Galušky a tajemníka ÚV KSČ Čestmíra Císaře tvořili oficiální delegaci KSČ místopředseda vlády ČSSR Gustáv Husák, ministr spravedlnosti Bohuslav Kučera a vedoucí tajemník Městského výboru KSČ v Praze Bohumil Šimon. Novináře překvapovalo, že v ní nejsou předseda vlády ČSSR Oldřich Černík, a zejména Alexander Dubček. (Podrobněji k tomu viz HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 56 n.)

redaktora *Rudého práva* Oldřicha Švestky.¹⁸ Dubček sice sjezd nakonec navštívil, byl ale ve špatné kondici a svým nepřilíživým souvislým projevem (ve kterém zejména obhajoval Švestku)¹⁹ vyvolal spíše rozpaky a obavy o své zdraví.²⁰ Mezi významné závěry sjezdu patřila především organizační opatření – v jeho průběhu byl zrušen Svaz československých novinářů a vytvořeny Český a Slovenský svaz novinářů a Ústředí novinářů ČSSR.²¹ Dále sjezd do jisté míry shrnul tehdejší živou diskusi o roli médií ve společnosti²² (k níž přispěl i výše zmíněný dopis Lidových milic) a odřízl se a distancoval od obtížného, rok starého dědictví pátého sjezdu Svazu československých novinářů,²³ přihlásil se k principu svobody slova²⁴ a žádal začle-

-
- 18 Jednalo se mj. o vnitroredakční spor v *Rudém právu* – někteří redaktori požadovali, aby byl tento hlavní deník nadále vnímán jako orgán celé KSČ, a nikoli jen ústředního výboru. Švestka se jako šéfredaktor ocitl ve složité situaci: část redakce mu odešla, část s ním otevřeně nesouhlasila. Švestka se pokusil vystupovat jako zastánce reformního kurzu a publikoval svůj vlastní výklad událostí. Devět členů kulturní rubriky *Rudého práva* v čele se svým vedoucím Milošem Vacíkem pak reagovalo článkem, v němž Švestkův výklad odmítli. (Srv. ŠVESTKA, Oldřich: Jak to bylo? O názorech a postojích, o pravdě a morálce. In: *Rudé právo* (18.6.1968), s. 3 a 5; TÝŽ: Jak to bylo? 2. In: *Tamtéž* (19.6.1968), s. 4; (kol.): Jak to bylo doopravdy. In: *Literární listy*, roč. 1, č. 20 (11.7.1968), s. 7.)
- 19 „Kto by sa domnieval, že súdruh Švestka stál na druhej strane, je na velikom omyle. Všetky práce, ktoré viedol, viedol poctivo a statočne, zatiaľ čo mnohí, dnes progresívni ľudia, traveli na všetko áno.“ (Prejav Alexandra Dubčeka, prvého tajomníka ÚV KSČ. In: *Novinář*, roč. 20, č. 7–8 (1968), s. 251.)
- 20 „(Dubček sa sám smeje) (...) Prepáčte, že som rozptýlený, keď cítim, že niečo nejde tak, ako by malo ísť. (Súdruh Dubček hovorí úryvkovite a s prestávkami). Je to chvíľková duševná depresia, z ktorej sa človek rýchlo dostane, netrvá to viac ako jeden deň.“ (*Tamtéž*, s. 249 a 251.)
- 21 Srv. Stanovy Ústředí novinářů ČSSR, Svazu českých novinářů a Svazu slovenských novinářů. In: *Tamtéž*, s. 265–268.
- 22 Srv. např. úvodní slovo Bohumila Marčáka (od března pověřeného řízením práce předsednictva svazu), odsuzující „podružné postavení novináře jako univerzálního interpreta na pokyn“ a konstatující: „Oč nám jde? Směřujeme k postavení novináře jako spolutvůrce této naší socialistické společnosti.“ (První den mimořádného sjezdu. In: *Tamtéž*, s. 230; podrobněji viz HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 56 n.)
- 23 „V. sjezd SČSN sehrál zápornou úlohu v době, kdy začal v ČSSR zápas o restauraci demokracie. (...) Podpořil zastánce tvrdého, direktivního, nedemokratického kurzu v politice... (...) Zůstane černým místem v historii našeho svazu, že na jeho V. sjezdu byl prakticky sankcionován hrubý postih kolegů z Literárních novin a ze Svazu československých spisovatelů.“ (Rezoluce k V. sjezdu Svazu československých novinářů. In: *Novinář*, roč. 20, č. 7–8 (1968), s. 261.)
- 24 „Svoboda tisku je jednou ze základních záruk demokratického vývinu socialistické společnosti. Pro zákonné garantování svobody slova a obrazu a jejich šíření je nejdůležitější: nepřipustnost jakékoliv cenzury, zrušení úředního povolení vzniku novin a časopisů, zabezpečení nejširšího práva na zdroje informací.“ (Rezoluce mimořádného sjezdu čs. novinářů k tiskovému zákonodárství. In: *Tamtéž*.)

nit jej do ústavy.²⁵ Svaz novinářů sjezdem posílil svou pozici vlivné organizace²⁶ a zřetelně deklaroval proreformní orientaci, kterou potvrdila i volba vedení Ústředí novinářů ČSSR.²⁷

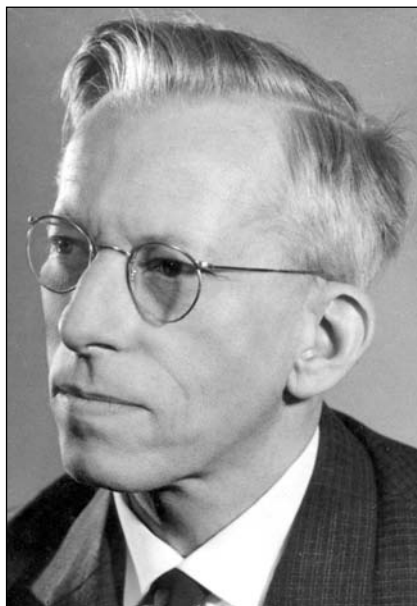
Nejzásadnější událostí se ale ukázalo být „spojenecké velitelsko-štabní cvičení“ jednotek Varšavské smlouvy nazvané „Šumava“, zahájené na území Československa 20. června 1968, které mělo signalizovat dobrou vůli československých komunistů,²⁸ ale vymklo se jim z kontroly. Ačkoli původně bylo dohodnuto, že cvičení se zúčastní štabní a spojařští důstojníci pěti zemí a převážně československé a sovětské jednotky, vrchní velitel vojsk Varšavské smlouvy maršál Ivan Ignatěvič Jakubovskij během manévrů prosadil masivní nasazení jednotek a sovětská generalita oddalovala jejich stažení o více než měsíc (do 3. srpna); a ještě po skončení „štabního cvičení“ zůstávalo na československém území téměř pětadvacet tisíc vojáků.²⁹ Cvičení tak poznamenalo prázdninovou politiku a propojilo a zastřešilo všechny vnitropolitické i zahraničněpolitické problémy – včetně manifestu „Dva tisíce slov“, který je předmětem této studie.³⁰

-
- 25 „Jen výslovný ústavní zákaz cenzury – s výjimkou válečného nebo mimořádného stavu republiky – znemožní jednou provždy jakékoliv pochybnosti o nezákonnosti veškeré cenzury v našem státě.“ (*Tamtéž.*)
- 26 Význam sjezdu dokládá i dikce jeho pozdějšího odmítání. Srv. např. „normalizační“ učebnici Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy, kde se praví: „Stanovy, přijaté na mimořádném sjezdu, anulovaly vedoucí úlohu KSČ a principy demokratického centralismu.“ (KŘIVÁNKOVÁ, Alena – VATRÁL, Jozef: *Dějiny československé žurnalistiky*, sv. 4: *Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987*. Brno, Novinář 1989, s. 157.)
- 27 Předsedou byl na ustavující schůzi konané 27.6.1968 v Bratislavě „jednomyslně zvolen Vladimír Kašpar, předseda Svazu českých novinářů. Místopředsedy byli zvoleni [Svetozár] Štúr, předseda Zvazu slovenských novinářů, a dále Zdeněk Fořt, Ludovít Jacz, Bohumil Marčák a Anton Korman. Ústředním tajemníkem Ústředí novinářů ČSSR se jednomyslnou volbou stal František Kaucký, dalšími členy Ústředí novinářů ČSSR byli zvoleni tajemníci obou národních svazů Stanislav Maleček a Valentín Podpera.“ (Ustavující zasedání Ústředí novinářů ČSSR. In: *Novinář*, roč. 20, č. 7–8 (1968), s. 239.)
- 28 Představitelé KSČ „z taktických důvodů vyslovili zásadní souhlas s vojenským cvičením“ na počátku května při vyjednávání finanční půjčky v Moskvě (BENČÍK, Antonín: *V chapadlech kremelské chobotnice*. Praha, Mladá fronta 2007, s. 90).
- 29 Viz BENČÍK, Antonín – NAVRÁTIL, Jaromír – PAULÍK, Jan (ed.): *Vojenské otázky československé reformy 1967–1970*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. VI/1.) Brno, Doplněk 1996, dokument č. 45 z 11.7.1968 – Zpráva stálého důstojníka generálního štábu československé armády o početním stavu cizích vojsk v Československu po skončení vojenského cvičení Šumava, s. 228.
- 30 Oldřich Černík na počátku července prohlásil, že Jakubovského požadavek měl spojitost s otištěním manifestu „Dva tisíce slov“: „Nechtějí odejít. Naopak. Vyžádali si další vojenské jednotky. Stalo se to tenkrát, když vyšly Dva tisíce slov. (...) Před vyjitím Dvou tisíců slov nic takového nebylo.“ (VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ, s. 210.)

Vznik a publikace manifestu

Manifest „Dva tisíce slov“ bývá vnímán jako jeden z klíčových dokumentů „pražského jara“. Takovým dokumentem se ale stal spíše ve vleku dějinných událostí a z rozhodnutí dobových politických elit než záměrem svých tvůrců. Některé myšlenky a formulace „Dvou tisíc slov“ se zrodily již 29. března 1968 v „pozdravu“ ze zasedání vědecké rady ministerstva zdravotnictví novému vedení KSČ, který připravovali mimo jiné i budoucí iniciátoři manifestu – ředitel Ústavu pro choroby oběhu krevního v Praze Jan Brod a vedoucí třetího oddělení Fyziologického ústavu Československé akademie věd v Praze Otakar Poupa.³¹ Vznik manifestu samého pak přiblížila neúspěšná snaha institucionalizovat nově se rodící svaz vědeckých pracovníků³² a paradoxně se o jeho vznik přičinil i předseda Ústředního výboru Národní fronty František Kriegel, který podle svědectví Otakara Poupy výslovně žádal nějaké „provolání“, jímž by se vědci vyjádřili k „nové politice“.³³

Všechny tyto podněty nakonec přivedly skupinu několika vědců k rozhodnutí s prohlášením vystoupit – na jeho koncipování se podíleli Brod, Poupa, ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze Otto Wichterle, básník a vědecký pracovník Mikrobiologického ústavu ČSAV

Jeden z iniciátorů manifestu „Dva tisíce slov“, ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze Otto Wichterle. Fotografie pořízena v roce 1965 (fotobírka Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR, v. v. i., Praha)

31 Podrobněji viz POUPA, Otakar: Neveselé kapitoly o vědě a moci, 6. In: *Vesmír*, roč. 77, č. 10 (říjen 1998), s. 587 n.

32 Jelikož Kriegel jako zástupce Národní fronty nepodpořil začlenění svazu do oficiálních struktur, konstitoval se svaz v rámci Koordinačního výboru tvůrčích svazů. Ustavující sjezd Českého svazu vědeckých pracovníků se nakonec konal až 22.2.1969. (Podrobněji viz ĎURČANSKÝ, Marek: Český svaz vědeckých pracovníků. In: ZILYNSKÁ, Blanka – SVOBODNÝ, Petr (ed.): *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Praha, Karolinum 2001, s. 159–165; srv. též: JELÍNEK, Milan – POUPA, Otakar – TONDL, Ladislav – VANĚČEK, Václav – WICHTERLE, Otto: Programové prohlášení Svazu vědeckých pracovníků. In: *Rudé právo* (23.6.1968), s. 7.)

33 Viz POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, 6, s. 588.

v Praze Miroslav Holub,³⁴ lékař, genetik a pedagog Lékařské fakulty Univerzity Karlovy Bohumil Sekla³⁵ a zřejmě i další.³⁶ „Oproti Krieglovu očekávání se však ... odchýlili od donekonečna omílané podpory proreformních komunistických vůdců a naopak přistoupili k nemilosrdné kritice poválečného československého vývoje a režimu jako celku.“³⁷ Rozhodli se „jasně říci to, co si myslí nekomunisté, takzvaní nestraníci, o soudruzích, kam to dopracovali. A povědět jim, proč si myslíme, že vládli a vládnou mizerně, bez obalu, čistě, bez stranické hantýrky.“³⁸ Poněvadž ale usoudili, že nejsou schopni dát své představě náležitou formu, navrhl Wichterle požádat o pomoc tehdejšího redaktora *Literárních listů* Ludvíka Vaculíka.³⁹ Společná schůzka se konala 6. června 1968 na terase Parkhotelu v Praze, zorganizoval ji Brod a spolu s Wichterlem, Poupou a Holubem⁴⁰ zde Vaculíkovi vyložil svůj náhled – pravděpodobně ústně (podle svědectví Vaculíka „nepřinesli žádné podklady, ‘vše jsem si musel vymyslet‘“).⁴¹ Poupou vzpomíná, že Vaculík toho „moc ... neřekl, jen poslouchal, co po něm chceme. A pak se po nás ... pořadě podíval a řekl: ‘Napí-

34 Jeho spoluautorství je možné dovozovat z pozdějších vystoupení v tisku (viz např. BROD, Jan – HOLUB, Miroslav – WICHTERLE, Otto – RADOK, Emil – POUPA, Otakar: Slovo těch, kteří podepsali. In: *Práce* (29.6.1968), s. 5). Jako možného spoluautora jej zmiňují i Jiří Hoppe a Jindřich Schwippel (srv. HOPPE, Jiří: Dva tisíce slov. In: *Slovníková příručka k československým dějinám 1948–1989*, kapitola XIX: Československá reforma: Občanská společnost 1968, s. 46–48, zde s. 46 (zveřejněno na adrese http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Prirucka_48_89.pdf); SCHWIPPEL, Jindřich: Otto Wichterle a Český svaz vědeckých pracovníků. In: ZILYNSKÁ, B. – SVOBODNÝ, P. (ed.): *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*, s. 169 n.).

35 Viz NA, f. 1504 (Sekretariát ÚV KSČ 1966–1971 – dřívější označení 02/4), sv. 38, arch. j. 63, bod 5 – Informace o šetření vzniku prohlášení 2000 slov, jeho autorů a organizátorů: Materiál pro 63. schůzi sekretariátu ÚV KSČ z 13.10.1969. Tento materiál připravila Ústřední kontrolní a revizní komise (ÚKRK) KSČ a je v mnoha směrech přinejmenším neúplný. Jako iniciátory jmenuje pouze Broda, Seklu a Wichterleho, přestože ostatní prameny dovolují přiřadit mezi nepochybné účastníky též Holuba a Poupou. Tato pětice vědců spolu navíc tou dobou intenzivněji komunikovala v souvislosti s ustavováním svazu vědeckých pracovníků (srv. např. *Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Praha (AAV ČR)*, f. Wichterle Otto, karton (k.) 14, složka Rozhlas a televize 1957–1993, záznam společného vystoupení Holuba, Poupou, Sekly a Wichterleho v rozhlasové debatě na téma „O Svazu vědeckých pracovníků a vůbec potřebě dialogu vědy se společností“, natáčeného 5.6.1968 a moderovaného Ivo Budílem).

36 Z článku v *Práci* z 29.6.1968 (zmiňného v poznámce 34) lze usuzovat např. i na účast filmového režiséra Emila Radoka. Antonín Benčík mezi iniciátory zmiňuje přednostku oční kliniky Fakultní nemocnice Univerzity Karlovy v Praze Věru Kadlecovou (viz BENČÍK, A.: *V chapadlech kremelské chobotnice*, s. 95).

37 HOPPE, J.: Dva tisíce slov, s. 46.

38 POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, s. 589.

39 „Tenkrát mu to ještě myslelo jasně, i když byl komunist, z nich snad jedinému.“ (Tamtéž.)

40 Viz SCHWIPPEL, J.: Otto Wichterle a Český svaz vědeckých pracovníků, s. 169. Poupou účast Holuba nezmiňuje, Wichterle ji připomíná (viz WICHTERLE, Otto: *Vzpomínky*. Praha, Academia 2007, s. 142).

41 SCHWIPPEL, J.: Otto Wichterle a Český svaz vědeckých pracovníků, s. 170.

šu! Ale jen pravdu, a krátce. Tak nanejvýš dva tisíce slov!“⁴² V příštích osmi dnech pak sestavil a rozvinul onen neorganický a kontinuálně se vyvíjející soubor myšlenek do brilantní obžaloby režimu.⁴³ Vědci její znění na dvou „schůzkách bez větších připomínek schválili“.⁴⁴

Autorství manifestu tak lze jen velmi obtížně vymezit – navzdory přiznávané aktivitě skupiny iniciátorů, kteří se podíleli na formulaci osnovy či základních myšlenek a aktivně vstoupili i do editace dokumentu, navenek od počátku vystupoval jako jediný autor Ludvík Vaculík. Ten svůj určující autorský podíl charakterizoval následujícími slovy: „Kdybych ... dostal osnovu, tak bych nebyl považoval za správné uvést mezi podpisy ‘Ludvík Vaculík, autor tohoto textu’. Já jsem si to příliš formuloval po svém. Pánové to přijali trochu s kroucením hlavy, protože jsem opouštěl politiku a začínal se vyjadřovat trochu básnicky a literárně. Mně se zdálo solidní, a v redakci si to mysleli také, že to autorství bylo řečeno.“⁴⁵

Provolání bylo definitivně hotové a k dispozici zřejmě již v úterý 11. června.⁴⁶ Vědci i Vaculík⁴⁷ pak zorganizovali poněkud hektickou a nepřehlednou podpisovou akci⁴⁸ a po několika dnech – ve čtvrtek 27. června 1968 – svolání zveřejnili.

42 POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, s. 589. Ludvík Vaculík ovšem v dobové obhajobě mluví o původním záměru napsat tisíc slov (srv. VACULÍK, Ludvík: Omluva o 992 slovech. In: *Literární listy*, roč. 1, č. 20 (11.7.1968), s. 1 n.).

43 Podrobněji o formulování textu viz VACULÍK, L.: Omluva o 992 slovech.

44 SCHWIPPEL, J.: Otto Wichterle a Český svaz vědeckých pracovníků, s. 170. Jako příklad „korektur“ uvádí Wichterle, že prosadil formulaci: „Za špatný stav můžeme všichni a ne jen komunisté.“ (WICHTERLE, O.: *Vzpomínky*, s. 142.) Materiál ÚKRK konstatoval, že „přes více připomínek, zejména k pasáži vyzývající k demonstracím, stávkám a dále k některým hrubým slovním výrazům, nedůstojným vědců (koryta, prošťustruje a jiné – písemné připomínky prof. [Jana] Vanýska), obhájili autoři návrhu text zdůvodněním krátkostí času k další konzultaci nové úpravy a nutností urychleného zveřejnění“ (NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení... – viz pozn. 35). Vaculík vzpomíná, že vědci „věcně souhlasili, ale formě se podivili“ (srv. DUBOVÁ, Karolína: 27.6.1968: Zveřejnění manifestu 2000 slov. Rozhovor s Ludvíkem Vaculíkem. Český rozhlas 2008. Záznam interview viz http://www.rozhlas.cz/1968/fakta/_zprava/482059?hodnoceni=5).

45 *Tamtéž*. Vaculík se k autorství přihlásil i při policejním výslechu. V dopise Janu Šimsovi pak na to vzpomínal, jak řekl, „že jsem si všechno vymyslel sám, i když to ovšem není pravda“. (ŠIMSA, Jan – VACULÍK, Ludvík: *Vážený pane Mikule: Dopisy 1967/1988*. Olomouc, Nakladatelství Olomouc 2003, s. 26.)

46 POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, s. 589; srv. též VACULÍK, L.: Omluva o 992 slovech.

47 Materiál ÚKRK předpokládá pouze iniciativu vědců: „Získávání signatářů ... bylo prováděno na pracovních schůzkách profesorů a vědeckých pracovníků a různých poradách bližších známých i telefonickými hovory. Někteří signatáři po vyjádření souhlasu ... získávali další.“ (NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení...)

48 Podepisování probíhalo v časové tísní, signatáři nedostali prostor text komentovat a někteří (např. básník Jaroslav Seifert nebo architekt Oldřich Starý) jej před podepsáním dokonce ani

Spoluiniciátor manifestu „Dva tisíce slov“, vedoucí třetího oddělení Fyziologického ústavu ČSAV v Praze Otakar Poupá. Fotografie nedatována (fotobírka Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR, v. v. i., Praha)

Vyšlo nesignováno dne 27. června 1968 pod názvem „Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem“ zároveň v denících *Práce*, *Mladá fronta*, *Zemědělské noviny* a v týdeníku *Literární listy* v souhrnném nákladu zhruba milion tři sta tisíc výtisků.⁴⁹ O dva dny později vyšlo i v severomoravském krajském deníku *Nová Svoboda* a ve slovenském deníku *Smena*. V očích redaktorů periodik, která jej otiskla v první vlně, nepředstavoval manifest žádný zásadní počín. Šéfredaktor *Literárních listů* Milan Jungmann na rozhodování o jeho otištění vzpomínal jako na běžnou, rutinní záležitost: „Když mi Ludvík Vaculík přinesl text onoho manifestu, nenalezl jsem v něm nic, co by mohlo vyvolat nějakou zvláštní bouři, všechno se mi zdálo formulováno s náležitými taktickými ohledy, neprovokativně, a tak jsem tento materiál bez sebemenšího zaváhání schválil.“⁵⁰ Podobně se vyjádřil i tehdejší šéfredaktor *Práce* Ladislav Velenský, který ale připomněl, že šéfredaktoři mezi sebou publikaci manifestu telefonicky konzultovali.⁵¹ Stejně

---

nečetli (viz VACULÍK, Ludvík: Jak vznikl manifest Dva tisíce slov. In: PUNČOCHÁŘ, Jan (ed.): *Pražské jaro 1968 a dnešek*. Praha, Syndikát novinářů ČR 2008, s. 31; Prof. Starý k „Dvetisíc slovám“. In: *Smena* (8.7.1968), s. 2; srv. též VANÝSEK, Jan: *Prožil jsem zvláštní století: Vzpomínky očního lékaře prof. MUDr. Jana Vanýska*. Brno – Boskovice, Albert 2007, s. 8).

- 49 Text manifestu je přetištěn v příloze č. 1 k této studii, kde jsou uvedeny i přesné bibliografické odkazy na jednotlivá vydání. Údaj o celkovém nákladu poskytuje výše citovaná „Informace o šetření vzniku prohlášení...“.
- 50 JUNGSMANN, Milan: *Literárky – můj osud: Kritické návraty ke kultuře padesátých a šedesátých let s aktuálními reflexemi*. Brno, Atlantis 1999, s. 278.
- 51 Velenský to zmínil ve svém diskusním příspěvku na mezinárodní konferenci „Česká média a česká společnost v 60. letech“, která se konala v Goethově institutu v Praze 18.3.2008. On sám kvůli vydání manifestu telefonoval pravděpodobně s tehdejším šéfredaktorem *Zemědělských novin* Zdeňkem Fořtem. Mírně odlišný pohled na dojednávání publikace manifestu nabízí zmiňovaný materiál ÚKRK („Informace o šetření vzniku prohlášení...“).

tak ani sami tvůrci nevnímali manifest jako nějak přelomový dokument – například Otakar Poupa jej definuje jako „lapidárně formulovanou diagnózu československé situace od puče 1948 do roku 1968, jak ji viděl nekomunistický občan“. ⁵² Přesto bylo již od počátku zřetelnou snahou autorů mobilizovat politickou aktivitu občanů a napomoci procesu ustavování veřejnosti a občanské společnosti. ⁵³

Manifest je sestavený ze tří tematických celků: První třetina obsahuje ostrý odsudek způsobu vlády komunistické strany v zemi v uplynulém dvacetiletí. Druhá třetina formuluje víru v „obrodný proces“ a vyzývá čtenáře k podpoře „pokrokového křídla uvnitř KSČ“ a „Akčního programu“, zároveň však i k opatrnosti a iniciativě. Poslední – a nejprovokativnější – třetina poněkud neorganicky kombinuje nápadně zkratkovité zmínky o federalizaci Československa a o vztahu k Sovětskému svazu s rozsáhlou a kontroverzní výzvou k občanské neposlušnosti, která ve jménu „obrodného procesu“ přiměje k odchodu staré funkcionáře a otevře diskusi k potlačovaným tématům (manifest se věnoval i otázce tiskové svobody), zároveň ale nebude „nezákonná, neslušná a hrubá“.

Pro text jako celek je příznačný jeho nebojácny a lehký jazyk, který až zlidověl – například větami „neožijeme se v politických souvislostech“ nebo „s poctivostí se nikam nedošlo“ či „pravda tedy nevíteží, pravda prostě zbývá, když se všecko ostatní prošustruje!“ Vaculíkovi se tak podařilo nalézt formu, která publikum oslovila. K popularitě manifestu výrazně přispěl i vtipně zvolený název, který dodnes provokuje k počítání slov. ⁵⁴ Až obsesivní umanutost přesným počtem, kterou sám autor hezky popsal v článku „Omluva o 992 slovech“, uveřejněném v *Literárních listech* o dva týdny později, je do dnešních technologických podmínek digitální sazby asi nepřenositelná. ⁵⁵ Pro autora a jeho psací stroj ale dozajista byla intelektuální determinantou výpovědi a svou hravostí oslovila nakonec všechny čtenáře – až do nejvyšších pater domácí ⁵⁶ i zahraniční politiky. ⁵⁷

52 Poupa vzpomíná, že po přečtení manifestu mu manželka řekla: „Z toho bude malér. Nevím, jak k tomu závěru došla, ale měla pravdu. Já jsem to tenkrát tak necítil.“ (POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, s. 589.)

53 Vaculík říká o iniciátorech manifestu: „Oni přišli s tím, co jsme si mysleli všichni. Že je situace kritická, choulostivá, že je před stranickými konferencemi a že je třeba veřejnost povzbudit, aby podpořila pokrokové křídlo ve straně.“ (VACULÍK, L.: Jak vznikl manifest Dva tisíce slov, s. 30.)

54 Verze publikovaná v *Literárních listech* má – bez názvu a poslední věty o tom, „že podpisy nejsou úplnou sbírkou souhlasu“ – celkem 2007 slov (s poslední větou 2026 slov).

55 I tento článek dokazuje, jak bylo v podmínkách horké sazby obtížné dodržet předdefinovaný rozsah; má (bez nadpisu) o čtyři slova více – 996 slov. Jeho text v úplném znění je přetištěn v příloze č. 2 k této studii.

56 Srv. např. SMRKOVSKÝ, Josef: Jeden tisíc slov. In: *Práce* (5.7.1968), s. 4.

57 Kupříkladu Rumunská komunistická strana zaslala 21.7.1968 československým soudruhům zdravici v rozsahu 2000 slov (viz URIANEK, K. – MICHÁLKOVÁ, M.: *Československo 1966–1971 (přehled událostí)*, s. 195 – viz pozn. 13).

Domácí reakce na Dva tisíce slov

Sám obsah provolání nebyl ve své době nijak mimořádný; jeho autoři měli pocit, že říkají jen to, co všichni vědí. To, co z něj udělalo zásadní politický dokument, bylo spíše jeho načasování, a především forma – text měl ráz výzvy, manifestu a vyšel vpředvečer okresních konferencí KSČ, které měly volit delegáty na sjezd strany. A pohledem vedoucích politiků KSČ měl v tom případě za cíl zasáhnout i do důležitých vnitrostranických jednání při přípravě sjezdu. Komunistické elity tak získaly pocit, že „nikoli Akční program KSČ a jeho pojetí reformy, nýbrž [Dva tisíce slov] a jejich pojetí současné situace měly být východiskem politických diskusí nejenom ve veřejnosti, ale také uvnitř KSČ“.⁵⁸ Snahu ovlivnit stranické konference ostatně potvrdil i Vaculík.⁵⁹

Navíc manifest oslovoval čtenáře bez ohledu na jejich politické přesvědčení a zcela napříč společenskou strukturou.⁶⁰ A zřejmě právě tato všeobecná přijatelnost, univerzálnost manifestu způsobila, že se k němu v několika dnech od publikování přihlásilo ohromující množství občanů – mezi historiky i pamětníky panuje shoda na odhadu zhruba sto dvaceti tisíc signatářů.⁶¹ Je to ovšem odhad na spodní hranici možného, protože jen tři největší shromažďovatelé podpisů – deníky *Práce* a *Mladá fronta* a týdeník *Literární listy* – jich zaevidovaly přibližně o třetinu více; *Práce* do poloviny července shromáždila více než 102 621 podpisů,⁶² *Literární listy* více než 34 241 podpisů⁶³ a *Mladá fronta* pak zhruba dvacet tisíc podpisů.⁶⁴ Další podpisy shromažďovaly redakce Československé televize a Československého rozhlasu, re-

58 Takto vysvětloval reakci vedení KSČ ve svých pamětech tajemník ÚV KSČ Zdeněk Mlynář (srv. MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremlu*. Praha, Mladá fronta 1990, s. 157).

59 V rozhlasovém rozhovoru s Karolínou Dubovou (viz pozn. 44).

60 Kupříkladu jeden čtenář Vaculíkovi napsal: „S prohlášením Dva tisíce slov souhlasím a jako dobrý křesťan si v něm budu číst a každý den přemýšlet, co by se dalo realizovat.“ (ŠIMSA, J. – VACULÍK, L.: *Vážený pane Mikule*, Vaculíkův dopis z 28.6.1968, s. 17.) Jiný čtenář – „vojenský zkušební pilot podniku Let Kunovice pan Štefánek“ – manifest ocenil tím, že se s Vaculíkem proletěl v proudové stíhačce (VACULÍK, Ludvík: *Nepaměti (1969–1972)*. Praha, Mladá fronta 1998, s. 33).

61 Viz např. BLÁHOVÁ, Kateřina: Mezi literaturou a politikou: Souvislosti českého literárního života 1958–1969. In: *Soudobé dějiny*, roč. 9, č. 3–4 (2002), s. 517; HOPPE, Jiří: Jak vznikl dokument Dva tisíce slov. In: *Lidové noviny* (18.8.2003), s. 6.

62 „Do dnešního dne se shromáždilo v redakci 102 621 podpisů souhlasných s prohlášením 2000 slov. 188 lidí s rezolucí nesouhlasí.“ (Z redakční pošty. In: *Práce* (13.7.1968), s. 3.)

63 „K výzvě Dva tisíce slov ... k 8. červenci ... počet podpisů jen v naší redakci dosáhl 34 241. Svůj nesouhlas zaslal[y] [tři kolektivy], 3 jednotlivci a 6 anonymů.“ (Z redakční pošty. In: *Literární listy*, roč. 17, č. 20 (11.7.1968), s. 4.)

64 Viz JELÍNEK, Miroslav: Dopisy. In: MALEČEK, Stanislav (ed.): *Byli jsme při tom: Čeští novináři a publicisté vzpomínají na události let 1968–1969, doby, kterou celý svět znal jako Pražské jaro*. Praha, Klub novinářů 1993, s. 30.

Spoluiniciátor manifestu „Dva tisíce slov“, básník a vědecký pracovník Mikrobiologického ústavu ČSAV v Praze Miroslav Holub při předání čestné plakety (vpravo tehdejší místopředseda ČSAV Josef Říman). Fotografie pořizena 11. června 1984 (sbírka reportáží Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd ČR, v. v. i., Praha)

gionální periodika i jednotlivci.⁶⁵ Zároveň ale není vyloučeno, že někteří signatáři posílali své podpisy na více míst najednou. Média podpisy v naprosté většině pouze evidovala a nezveřejňovala.⁶⁶

Existoval tak v zásadě jediný seznam (signatářů získaných při již zmíněné bleskové podpisové akci ještě před zveřejněním), který byl publikován jako součást znění manifestu⁶⁷ a obsahoval sedmdesát jmen, z nichž polovinu tvořili umělci a vědci (mezi nimi patnáct lékařů).⁶⁸ Mezi podepsanými figurovaly významné osobnosti „vědeckého, společenského a kulturního života všech věkových kategorií a různého

65 Viz NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“; srv. též PŘIKRYL, Josef: Nad dopisy čtenářů. In: *Naše pravda*, roč. 24, č. 60 (26.7.1968), s. 2; ŠIMANOVSKÝ, Stanislav: Semilské řádky. In: *Literární listy*, roč. 1, č. 23 (1.8.1968), s. 8.

66 Vaculík v dopise z 2.7.1968 ujistil, že každý hlas je započítán, a vysvětloval, že noviny nemohou „podpisy tisknout pro nedostatek místa“ (ŠIMSA, J. – VACULÍK, L.: *Vážený pane Mikule*, s. 18 – viz pozn. 45).

67 Srv. *Literární listy*, roč. 1, č. 18 (27.6.1968), s. 3. Připojeno s poznámkou: „Podpisy nejsou úplnou sbírkou souhlasu, nýbrž jen vzorkem z různých skupin občanstva podle toho, jak bylo možno koho zastihnout.“

68 Viz NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení...

politického přesvědčení, například Jan Werich, Jaroslav Seifert, Jiří Šlitř, Jiří Suchý, Věra Čáslavská, manželé Zátopkovi, Otomar Krejča, Rudolf Hrušínský, Jiří Menzel, Karel Krautgartner, Yvonne Přenosilová“ a další.⁶⁹ Za pozornost také stojí, že každý třetí signatář (přesně dvaadvacet z nich) byl členem komunistické strany a že navíc hned zpočátku podepsali „Dva tisíce slov“ i dva členové Ústředního výboru KSČ – přednosta neurologické kliniky Fakulty všeobecného lékařství a rektor Karlovy univerzity Oldřich Starý a filozof Karel Kosík. Třetí signatář mezi členy ÚV KSČ, mladý zlínský etnograf Karel Pavlišník, se poněkud vymyká – podepsal se totiž až v červenci,⁷⁰ a navíc jako nečlen, protože do ústředního výboru byl kooptován až po srpnové okupaci Československa. A konečně je třeba zmínit i skutečnost, že kvůli zmatkům při organizování podpisové akce na seznamu signatářů figurovali i lidé, kteří manifest ve skutečnosti nepodepsali.⁷¹

A tak ze všech zmíněných důvodů došlo k něčemu překvapivému: manifest „Dva tisíce slov“ do jisté míry sjednotil vedení KSČ, protože bez výjimky všichni komunisté v předsednictvu jej považovali za útok na své postavení. Příznivci reformem v nejvyšším mocenském orgánu vnímali „Dva tisíce slov“ jako nepřipustný zásah do své výsostné politické domény a ohrožení reformem (kvůli obavě, že „konzervativci“ a „bratrské strany“ si manifest vyloží jako projev slabosti KSČ ve vztahu k médiím), zatímco odpůrci reformem zase provolání označili za program kontrarevoluce.⁷² „Dva tisíce slov“ rozpoutaly ostrý a v podstatě celospolečenský střet. Nejprve v parlamentu, kde na dopoledním zasedání poslanec generál Samuel Kodaj ve věci manifestu interpeloval vládu⁷³ (ale člen předsednictva ÚV KSČ a předseda Národního

69 HOPPE, J.: Dva tisíce slov, s. 46 (viz pozn. 34).

70 Učinil tak v kolektivním vyhlášení podpory manifestu uveřejněném v okresním periodiku Gottwaldova, dnešního Zlína (Podepisujeme se pod článek „Dva tisíce slov“). In: *Naše Pravda*, roč. 24, č. 55 (9.7.1968), s. 2.)

71 Proti své vůli byl mezi signatáři uveden např. lékař a prorektor Univerzity J. E. Purkyně v Brně Jan Vanýsek, který měl ke znění manifestu dílčí výhrady a nepodepsal jej (viz VANÝSEK, J.: *Prožil jsem zvláštní století*, s. 8 n. – viz pozn. 48). Materiál ÚKRK zmiňuje, že proti zveřejnění svého jména jako signatářky protestovala „ošetřovatelka prasnic z Chotěbuze, získaná pohovorem agronoma z Karviné“ – pravděpodobně se jedná o Marii Buzkovou (NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení...). Podle výpovědi funkcionáře KSČ Jaroslava Čejky byl bez svého vědomí pod manifestem podepsaný též spisovatel Josef Topol (VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (ed.): *Vítězové? Poražení? Životopisná interview*, sv. 2: *Politické elity v období tzv. normalizace*. Praha, Prostor, s. 37).

72 Tajemník ÚV KSČ Vasil Biřák mluvil o „promyšlené platformě boje proti socialismu“ (*Paměti Vasilu Biřákovi: Unikátní svědectví ze zákulisí KSČ*, sv. 2. Praha, Agentura Cesty 1991, s. 164).

73 „Považujem ... ‘Dvetisíc slov’ ... za otvorenú výzvu ku kontrarevolúcii. Žiadam ... aby [sa] Galuška vyjadril ... k tomuto článku. (...) Navrhujem tiež, aby [ministri] v rezortoch, [v] ktorých vyjednávajú noviny, ktoré tento článok publikovali, sa k tomuto článku vyjadrili. Ďalej navrhujem, aby generálny prokurátor vyhodnotil obsah tohto článku, pretože je v rozpore so zákonom na ochranu republiky, dáva konkrétny metodický návod, ako celý demokratizačný proces zneužiť na nekalé a nečisté úmysly. (...) Vyhradzujem si právo, aby sme aj v rámci demokratizačného

shromáždění Josef Smrkovský diskusi odložil),⁷⁴ poté na sekretariátu ÚV KSČ⁷⁵ a od jedné hodiny odpoledne kvůli manifestu zasedalo i předsednictvo ÚV KSČ.⁷⁶

Jeho schůze probíhala v atmosféře nebývalé jednoty – výzvu postupně (a lze říci, že manifestačně) odsoudili téměř všichni zúčastnění.⁷⁷ Nejprve předseda vlády Oldřich Černík, který mimo jiné prohlásil: „Je to vysloveně politická záležitost namířená na rozklad strany.“⁷⁸ Po něm v podobném duchu promluvíli Drahomír Kolder, Čestmír Císař, František Kriegel, Jozef Lenárt, Oldřich Švestka, zprostředkovaně (telefonicky) Vasil Biľak a o něco opatrněji i Alexander Dubček. Velmi ostrá slova použil Josef Smrkovský, když dokonce hrozil mocenským zásahem proti údajné kontrarevoluci: „Jestli my teď s tím neskončíme, pak to budou řešit tanky. (...) Je to opravdu nástup ke kontrarevoluci se vším, co s tím souvisí. Když neuděláme teď nic, za dva až tři měsíce bude pozdě a bude to řešit krev. (...) Odmítám naivní názory, že s nimi povedeme diskusi. Musíme tomu udělat přítrž, abychom mohli dělat novou

---

procesu připomenuli vřetkým tým malomeštiakom, vřetkým vyakčneným, ktorých socializmus postihol, že im nedovolíme zneužívat náš demokratizačný proces so zámermi a úsilím zvrátiť náš socialistický vývoj. (Potlesk.)“ (Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Národní shromáždění Republiky československé, Stenoprotokoly, 24. schůze 27.6.1968, interpelace poslance Samuela Kodaje, viz <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/024schuz.>)

74 „To, co se stalo v dnešních novinách, je věc dalekého dosahu. Můj názor je, že je věc sama o sobě tragická, den poté, kdy NS přijalo zákon o svobodě slova. (...) Nejdříve se musíme důkladně nad vším zamyslet. (...) ...celou záležitostí se musí zabývat Národní fronta – kromě komunistické strany.“ (*Tamtéž*, projev Josefa Smrkovského.)

75 Úředník ÚV KSČ Dušan Havlíček zachytil reakci Čestmíra Císaře: „Tajemník Císař byl do hloubi duše uražen, že se mu nikdo z podepsaných o manifestu ani nezmínil. Velice si zakládal na důvěře kulturní fronty, a teď tohle!“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 70 – viz pozn. 9.) Císař události komentuje s jistým odstupem: „V budově ÚV KSČ nastal pochopitelně rozruch, scházeli se tajemníci i vedoucí oddělení, drnčely telefony z Prahy i venkova, svolávaly se porady a schůze. Největším překvapením bylo právě překvapení z novin, neboť nikdo z členů předsednictva a sekretariátu ÚV údajně nevěděl, že se takový dokument připravuje.“ (CÍSAŘ, Čestmír: *Člověk a politik: Kniha vzpomínek a úvah*. Praha, ETC Publishing 1998, s. 455.) V tomto dojmu se s ním shoduje i Havlíček: „V budově ÚV KSČ [do] aparátníků vjel život, pobíhali po chodbách a vzrušeně si sdělovali: ‘Četl jsi? Slyšels? Už víš? Co tomu říkáš? Tohle je jasná kontrarevoluce!’“ (*Jaro na krku*, s. 73.)

76 „Dubček se dostal do své kanceláře až před druhou hodinou. Teprve potom se dozvěděl, že ... zasedá PÚV KSČ a jedná o prohlášení ‘Dva tisíce slov’. (...) Nikdo nebyl schopen vysvětlit, kdo vlastně bez vědomí vedoucího tajemníka předsednictvo svolal, ale zdá se, že to byl Drahomír Kolder.“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 73.)

77 Schůze se nezúčastnili František Barbírek, Vasil Biľak, Jan Piller, Emil Rigo, Josef Špaček, Bohumil Šimon, Štefan Sádovský a Václav Slavík (srv. NA, f. 1499, sv. 74, arch. j. 100, prezenční listina 81. schůze předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ z 27.6.1968).

78 VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 100 z 27.6.1968 – Poznámky z diskuse na 81. schůzi předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ k manifestu Dva tisíce slov, s. 150 (viz pozn. 8).

politiku. Jinak nás donutí použít silnější mocenské prostředky. Musíme boj svést teď. Jestli jej ne[svedeme] teď, prohrajeme.“⁷⁹ Proti jakékoli diskusi se postavili též Miloš Jakeš (který navrhl uvažovat o obnovení cenzury) a Alois Indra: „Pokládám za velmi pomýlené pouštět se do diskuse.“⁸⁰ Pouze Zdeněk Mlynář se v podstatě zdržel hodnocení manifestu a postavil se proti mocenskému řešení: „Nedoporučoval bych na to jít mocensky, [teprve] až kdybychom byli vyprovokováni, když odhadneme, kdo to začne dělat, [ale] teď vystoupit s ideologicko-politickými prostředky.“⁸¹

K manifestu se během schůze vyjádřilo i sovětské vedení – Dubček telefonoval s Brežněvem a o rozhovoru referoval: „Kvalifikuje to jako další nástup sil, který navodí kontrarevoluční situaci, protože je to v protikladu k ÚV. [Říká,] že přímá výzva může navodit kontrarevoluční situaci v zemi. Nemáte v rukách rozhlas, říká. (...) Svoboda slova a tisku nesmí být v protikladu se zájmy společnosti. Některé publikace jsou věci, které nejsou v zájmu společnosti. Je třeba mít dost odvahy a rozhodnosti. Když se tyto tendence neodrazí, bude to soumrak pro stranu. [Brežněv se ptal,] zda by mohl být informován o tom, co bude dál.“⁸²

Kolem osmnácté hodiny byla schůze přerušena – ale v duchu kolektivního odsouzení manifestu a s pocitem, že je třeba neprodleně a veřejně jej odmítnout. Usnesení mimo jiné pověřilo Oldřicha Černíka, aby projednal „s generálním prokurátorem možnost vydat prokurátorské upozornění redaktorům sdělovacích prostředků, že rozšiřování výzev tohoto druhu může být považováno za pobuřování“, a tajemníka Ústředního výboru KSČ Aloise Indru, aby ještě během večera rozeslal na všechny krajské a okresní výbory KSČ dálnopis, v němž by „v duchu diskuse předsednictva“ informoval o jednání.⁸³ Indra se ale dopustil jisté dezinterpretace, když rozeslal formulaci, že předsednictvo „se shodlo na názoru, že tu jde o velmi vážný krok proti straně. (...) Kvalifikujeme tento postup jako akt, který by ve svých důsledcích mohl podněcovat kontrarevoluční situaci.“⁸⁴ A dále vyzval, aby „stranické orgány a organizace včetně okresních konferencí ... k této provokaci zauj[aly] odmítavé stanovisko“.⁸⁵ Přestože dálnopis informoval, že předsednictvo ÚV KSČ teprve vydá

79 *Tamtéž*, s. 152 a 158.

80 *Tamtéž*, s. 152.

81 *Tamtéž*, s. 154.

82 *Tamtéž*, s. 155.

83 *Tamtéž*, dokument č. 101 z 27.6.1968 – Usnesení PÚV KSČ k manifestu *Dva tisíce slov*, s. 162.

84 *NA*, f. 1499, sv. 74, arch. j. 100, bod 2 – dálnopis z 27.6.1968 adresovaný ÚV KSS, všem krajským a okresním výborům KSČ a KSS, Městským výborům KSČ Praha a Bratislava.

85 Plné znění dálnopisu: „Předsednictvo ÚV KSČ projednalo na mimořádné schůzi výzvu, která pod názvem ‘Dva tisíce slov’ vyšla dnes v Literárních listech a v části denního tisku. Předsednictvo se shodlo na názoru, že tu jde o velmi vážný krok proti straně a proti jejímu konsolidačnímu úsilí v demokratizačním procesu. Výzva neguje výsledky květnového pléna ústředního výboru, zejména jeho rezoluci a povolání ke všem občanům republiky. Kvalifikujeme tento postup jako akt, který by ve svých důsledcích mohl podněcovat kontrarevoluční situaci. Jde o pokus rozložit stranu, znemožnit progresivním silám rozvíjení demokratizačního procesu,

„oficiální stanovisko proti tomuto provokačnímu činu“, vyzníval jako konečné stanovisko, na kterém se již jen upraví formulace.⁸⁶

Schůze byla přerušena kvůli slavnostnímu shromáždění v podstatě celé československé politické elity k výročí sloučení sociálnědemokratické strany s KSČ. Dubček zde přednesl projev a narychlo do něj vložil i kritickou pasáž k manifestu „Dva tisíce slov“: „Demokratizačnímu procesu nepomáhají, ale škodí výzvy, které chtějí obcházet daný politický stav, danou politickou strukturu a politické vedení v zemi. (...) Proto vedení strany ... na dnešním zasedání předsednictva jednomyslně projevovalo velké znepokojení nad takovým postupem autorů takovýchto výzev,

Spoluiniciátor manifestu „Dva tisíce slov“, ředitel Ústavu pro choroby oběhu krevního v Praze Jan Brod (vpravo) v přestávce jednání druhého nefrologického kongresu (vlevo profesor Medcoff z USA). Fotografie pořízena 27. srpna 1963 (Archiv ČTK, Praha)

---

nastolit anarchii, budovat instituce, které by znamenaly destrukci státu. Předsednictvo ústředního výboru vydá v pátek 28. června t. r. oficiální stanovisko proti tomuto provokačnímu činu. Doporučujeme Vám, abyste velmi pozorně sledovali ohlas na tuto výzvu, informovali nás o vznikající situaci, zejména o pokusech o vytváření jakýchkoliv ‘akčních’ výborů mimo existující instituce. Proti všem pokusům o splnění této výzvy je nutno se velmi rozhodně postavit politickými prostředky, ale v případě konkrétních zjevů anarchie neváhat využít ani existujících zákonných možností. Stranické orgány a organizace včetně okresních konferencí by měly k této provokaci zaujmout odmítavé stanovisko. Předejděte tomu, aby se k této výzvě připojovaly další orgány a organizace, případně vlivní představitelé inteligence nebo jiné významné osobnosti. Jedněte zejména s těmi členy strany, u kterých lze předpokládat, že by bez ocenění důsledků mohli tuto výzvu jakkoli podpořit.“

- 86 Dušan Havlíček ve svých vzpomínkách souvislosti Indrova dálnopisu dále upřesňuje: Alois Indra „měl v sekretariátu ÚV KSČ na starosti organizační oddělení. (...) V jeho štábu seděli zkušení aparátníci, kteří dokonale ovládali techniku manipulace nižších stranických orgánů. (...) V Indrově štábu se soustřeďovala všechna hlášení ‘zdola’, dotazy, náměty, kritiky, které Indra podle svých zájmů třídil a výběr pak ve ‘svodkách’ předkládal sekretariátu a předsednictvu. (...) I ostatní tajemníci měli ve svých svěřených úsecích silný vliv, ale ... Indrovo postavení bylo nadřazené. Protože měl na starosti vlastní stranickou činnost, pronikal do všech mocenských sfér. Navíc měl k dispozici na tehdejší dobu rychlé, operativní spojení s celým stranickým aparátem. Při každodenním dispečinku, který mu výsostně podléhal, hovořil simultánně se všemi krajskými tajemníky a vydával dálnopisné pokyny okresním tajemníkům. (...) Pokud chtěla ostatní oddělení ÚV KSČ něco sdělit nižším složkám, musela se obracet na Indrův štáb, který všechny informace filtroval a zároveň získával i naprostý přehled o činnosti ostatních tajemníků a oddělení ÚV KSČ. V této souvislosti teprve zřetelně vysvitne, k jaké dezinformaci

Spoluiniciátor manifestu „Dva tisíce slov“, lékař, genetik a pedagog Lékařské fakulty Univerzity Karlovy Bohumil Sekla při předání pamětní medaile Georga Mendela. Fotografie pořízena 2. prosince 1965 (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i., osobní fond Bohumila Sekly, Praha)

jako tomu bylo i v závěru článku Dva tisíce slov – a jednoznačně se od nich distancovalo.⁴⁸⁷ Podle svědectví novináře Jiřího Lederera na shromáždění panovala velmi nervózní atmosféra: „Předmětem rozčilených diskusí bylo prohlášení Dva tisíce slov. Hovořil jsem o tom s Dubčekem ... se Šimonem a Krieglem – ostatní jsem poslouchal. Heslovitě jsem si tehdy poznamenal, jakým způsobem reagovali... ‘Je to národní katastrofa’, ‘konec demokratizačního procesu’, ‘je to tragédie’, ‘okresní konference jsou ztracené, konzervativci přejdou do útoku’, ‘smetou nás’.⁴⁸⁸ Téhož večera byli také iniciátoři manifestu pozváni „na kobereček“ k Františku Krieglovi, který jim „strašlivě lál“,⁸⁹ ale pak je doprovodil do televize, aby kolektivně zklidnili rozruch a dovysvětlili smysl manifestu – a tato televizní beseda skutečně „zapůsobila značně uklidňujícím vlivem“.⁹⁰

---

musel vést dálnopis o prohlášení ‘Dva tisíce slov’, který byl rozeslán po první, ještě neuzavřené části jednání předsednictva. V Indrově ‘informaci’ ... byl manifest jednoznačně odsouzen. (...) ‘Nedopatřením’, či jak se to stalo, vyzníval dálnopis jako konečné stanovisko předsednictva. Poznámka, že se o věci dále jedná, budila nezbytně dojem, že půjde pouze o slovní formulaci komuniké a o opatření proti autorům manifestu.“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 75 n.)

- 87 (vr): KSČ je jedinou a jednotnou marxistickou stranou: Projev soudruha Alexandra Dubčeka. In: *Rudé právo* (28.6.1968), s. 3.
- 88 LEDERER, Jiří: *Touhy a iluze*, sv. 1. Toronto, Sixty-Eight Publishers 1988, s. 245.
- 89 POUPA, O.: Neveselé kapitoly o vědě a moci, s. 589 (viz pozn. 31). Autor dále píše: „Ptali jsme se Kriegla, proč nám vyčítá, když mluvíme pravdu. Radok byl udiven, že se Dva tisíce slov u něho nesetkalo s potleskem. Psalo se tam, že by lidé třeba nemuseli chodit do úřadů k osobám, ke kterým nemají důvěru. To ... Kriegla strašně rozčílilo. Wichterle se ho zeptal, jestli on chodí na návštěvu k lidem, kterým nevěří nebo co mu lžou.“
- 90 NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“. Besedy se zúčastnili Otto Wichterle, Miroslav Holub, František Kriegel, Oldřich Starý, cestovatel Jiří Hanzelka a předseda svazu novinářů Vlado Kašpar, moderoval ji novinář Jiří Ruml; srv. též (van): Proti nebezpečí starých sil: Nad včerejší debatou v televizi. In: *Práce* (29.6.1968), s. 4.

Po skončení slavnostního shromáždění byla schůze předsednictva obnovena a trvala téměř do rána. Během noci přišli do budovy ÚV KSČ diskutovat o prohlášení rektor Karlovy univerzity Oldřich Starý, předseda Svazu československých spisovatelů Eduard Goldstücker, filmový režisér a předseda Koordinačního výboru tvůrčích svazů Ladislav Helge a další intelektuálové.⁹¹ Tyto noční intervence nakonec vedly k mírnějšímu závěru: Předsednictvo sice k ránu „Dva tisíce slov“ jednoznačně odmítlo, ve svém usnesení však alespoň připouštělo „dobré úmysly“ autorů a signatářů. Manifest nebyl v usnesení označen za kontrarevoluční, pouze se zde tvrdilo, že „politická platforma prohlášení objektivně otevírá cestu protikomunistickým tendencím a žene vodu na mlýn krajním silám, které by mohly vyvolat dezorganizaci a konfliktní situaci. Je to útok proti současnému vedení KSČ i státu, který má být dohnán k tomu, aby ... musel vystoupit mocenskými prostředky.“⁹² Tento závěr ovšem nepřinesl uklidnění – naopak. Rozpor v dikci Indrova dálnopisu a zveřejněného usnesení předsednictva ještě posílil nesmiřitelnost zastánců a odpůrců manifestu.⁹³ Dálnopis totiž vyvolával pozornost veřejnosti⁹⁴ i řadových členů KSČ⁹⁵ a nadále jitril vztahy i v samotném předsednictvu ÚV KSČ.⁹⁶

Národní shromáždění se k manifestu vrátilo hned druhý den – v pátek 28. června – kdy v reakci na Kodajovu interpelaci žádající, aby k manifestu zaujala postoj vláda, vystoupil Černík. Jeho hodnocení vyšlo v médiích spolu s usnesením předsednictva ÚV KSČ, bylo ale o poznání rozvážnější⁹⁷ a poněkud uklidnilo rozvášně-

91 Viz HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 74.

92 (z): Předsednictvo ústředního výboru KSČ k prohlášení Dva tisíce slov. In: *Rudé právo* (29.6.1968), s. 1.

93 Podle Havlíčka se dotazovali „krajší a okresní tajemníci, co vlastně platí, zda ‘Indrův dálnopis’, nebo publikované usnesení, obviňovali předsednictvo ÚV KSČ z nedůslednosti a nepokrytě dávali najevo, že za závazné stanovisko považují Indrův pokyn. Novináři naopak napadali Indru za svévolné překroucení stanoviska předsednictva.“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 77.)

94 Srv. např. HAVEL, Václav: *Dálkový výslech*. Praha, Melantrich 1989, s. 90.

95 „Na některých okresních konferencích měl bouřlivý nesouhlasný ohlas dálnopis PÚV KSČ podepsaný Indrou.“ (NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“.)

96 Srv. např. spor z 8.7.1968, kdy si Indra stěžoval: „Na konferenci v Hradci Králové se soudruh Černík distancoval od dálnopisu, který jsem koncipoval na základě jednání předsednictva ÚV. Soudruh Smrkovský řekl tvrdá slova. Zlobí se, že se to vyneslo. (...) Ohlasy na naše stanovisko nutí k zamýšlení.“ Černík na to opáčil: „Souhlasím s tím, že jsme udělali správný akt ke Dvěma tisícům slov. Ani v Hradci, ani v Ostravě jsem se od něho vůbec nedistancoval, jen jsem řekl, že není třeba dramatizovat situaci, jak to bylo popsáno v dálnopise. Vůbec je divné, že takový důležitý pokyn stranickým organizacím nebyl schválen v sekretariátu ÚV KSČ.“ (VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ, s. 208 a 210.)

97 Černík konstatoval, že vláda musí na manifest reagovat, protože „vyzývá k činům, které svými důsledky by mohly vyvolat atmosféru nervozity, neklidu a právní nejistoty. Ať si to autoři přejí

nou náladu, která se okolo manifestu „Dva tisíce slov“ vytvořila.⁹⁸ Dále ji zmírnil i páteční televizní projev Alexandra Dubčeka, který „svým typicky bezelstným způsobem vyzval ‘všechny poctivé občany ke společnému dílu’. Vnitropolitická situace se tím uklidnila. (...) Příznivě zapůsobil zejména fakt, že v projevu nebyla ani zmínka o manifestu – projev byl totiž natočen 27. června dopoledne, kdy Dubček o manifestu ještě nevěděl.“⁹⁹ I tak ale zůstávalo zjevné, že vedení KSČ ve svém postoji k provolání „Dva tisíce slov“ nemá podporu veřejnosti.¹⁰⁰

Jakkoli manifest ovlivnil celou společnost, do vztahu moci a médií zasáhl zřejmě nejhluběji. Spor o uveřejnění a výklad manifestu „Dva tisíce slov“ představuje přelomový bod pro konstituování principů a vymezování hranic svobody novinářské práce i pro pochopení toho, do jaké míry se média vyvázala z vlivu komunistických funkcionářů. V pátek 28. června ráno totiž Čestmír Císař jako tajemník ÚV KSČ pověřený řízením médií uložil vedoucímu Úseku tisku, rozhlasu a televize ÚV KSČ Dušanovi Havlíčkovi, aby zajistil publikaci usnesení předsednictva ÚV KSČ ke „Dvěma tisícům slov“, a hlavně aby zařídil, že média budou už nadále podporovat pouze toto usnesení. Havlíček měl podle svých slov svolat šéfredaktory a odpovědné pracovníky médií a tlumočit jim „striktní rozhodnutí předsednictva: Komunis-

---

či nikoliv, jejich prohlášení podněcuje obě skupiny extrémních sil a mohlo by vážným způsobem narušit konstruktivní rozvoj socialistického obrodného procesu. (...) Věříme, že motivem k tomuto prohlášení byla snaha podepsaných svou osobní angažovaností přispět ke zdárnému průběhu obrodného procesu. Způsob, který pro svoje osobní přihlášení se k cílům obrody socialismu zvolili, však posiluje ... opačné tendence. Skutečnost, že toto prohlášení bylo publikováno den poté, kdy byly schváleny zákony o rehabilitaci a úplném zrušení cenzury tisku, mu dává závažný politický význam. Svým způsobem by se mohlo stát výzvou k aktivitě extrémních sil. (...) Nelze se ztotožnit s výzvami k odstraňování lidí metodami obsaženými v prohlášení ‘Dva tisíce slov’. Vláda musí odmítnout taková doporučení, která vyzývají k demonstracím, stávkám, bojkotu dveří funkcionářů, k nátlakům a hrozbám. Taková doporučení nejsou ničím jiným než návodem k subjektivnímu známkování lidí, vytváření atmosféry úctování, strachu a násilí, a navíc i k ztěžování a oddalování celého procesu hospodářské konsolidace.“ ((Od našeho parlamentního zpravodaje): Skončila 24. plenární schůze Národního shromáždění. Soudruh O. Černík v závěru pronesl vyjádření vlády. In: *Rudé právo* (29.6.1968), s. 1 n.)

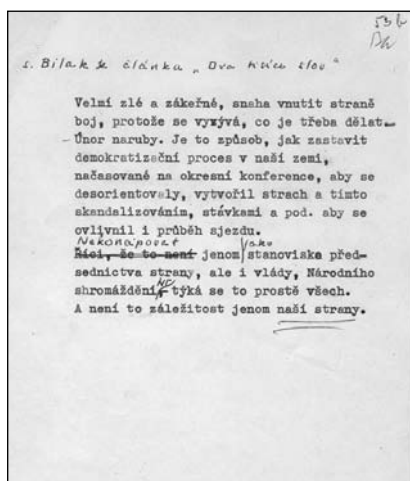
98 „Nejvzrušeněji reagovali posluchači [Československého rozhlasu] v pátek dopoledne; po prohlášení vlády vyslaném ve 13 hodin se [telefonické] ohlasy zmírnily a početně snížily.“ (NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“.)

99 HOPPE, J.: Dva tisíce slov, s. 48; též HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 74 n. Znění projevu srv.: Voláme všechny poctivé občany k společnému dílu: Z televizního projevu soudruha A. Dubčeka. In: *Rudé právo* (29.6.1968), s. 1 a 3.

100 Kupříkladu na anketní otázku nejbližšího čísla *Mladého světa* ve znění „Popudil vás v poslední době nějaký článek, projev, rozhlasová nebo televizní relace?“ odpovídali respondenti v zásadě jednotně: „Popudilo mě prohlášení předsednictva ÚV KSČ k článku 2000 slov; Některé ohlasy na článek 2000 slov; (...) Vystoupení Kodaje v Národním shromáždění; Popudily mě reakce předsednictva vlády a předsednictva ÚV KSČ na článek 2000 slov.“ (*Mladý svět*, roč. 10, č. 29, s. 27.)

tům v tisku, rozhlase a televizi se ukládá, aby plně respektovali stanovisko PÚV KSČ ke 'Dvěma tisícům slov' a aby zveřejňovali pouze rezoluce na podporu tohoto stanoviska! Za splnění tohoto úkolu jsou prý osobně zodpovědní.¹⁰¹

To se ale ukázalo jako nespílitelné. Na obratem svolané schůzce se totiž šéfredaktoři „vzbouřili“: „Upozorňovali na to, že do redakcí zatím docházejí rezoluce vesměs podporující prohlášení 'Dva tisíce slov', mnohé rezoluce jsou podepsány desítkami lidí, některé i s razítky stranických organizací. (...) Upozorňovali, že by bylo nebezpečné pro stranu, kdyby OV a KV KSČ postupovaly unáhleně a hodnotily prohlášení 'Dva tisíce slov' jako kontrarevoluční a reakční. Doporučení PÚV KSČ, aby redakce podporovaly jeho stanovisko, považovali šéfredaktoři za těžko splnitelné. Redakce nemohou zamlčovat faktické ohlasy a jejich skutečný obsah. Šéfredaktoři dále poukazovali na skutečnost, že by bylo paradoxem při uzákoněné svobodě tisku, kdyby se českoslovenští občané měli o rezolucích a dalších ohlasech na 'Dva tisíce slov' dovídat ze zahraničí a časopisů jiných stran. (...) Četné ohlasy v rezolucích se shodují v názoru, že je škoda, že s takovým stanoviskem, jaké je vyjádřeno v 'Dvou tisících slovech', nepřišla strana sama a již dříve.¹⁰² Šéfredaktor *Mladé fronty* Miroslav Jelínek na schůzce ještě zdůraznil zásadní nepoměr mezi počtem reakcí čtenářů na podporu manifestu a „nesouhlasících rezolucí poslaných vesměs ze služeben tehdejší Veřejné bezpečnosti“¹⁰³ (jejíž dálnopisnou síť používal Alois Indra).¹⁰⁴ Shrňeme-li, zástupci médií

Záznam telefonické reakce tajemníka Ústředního výboru KSČ Vasil Bilaka během zasedání předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ dne 27. června 1968 na manifest „Dva tisíce slov“ (Národní archiv, Praha)

101 HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 77. Čestmír Císař ve svých pamětech tuto záležitost blíže nerozebírá, pouze konstatuje, že mu „bylo uloženo co nejrychleji zabezpečit publikaci stanoviska PÚV [v médiích] a požádat je, aby poskytl[a] prostor jeho pozitivním ohlasům“ (CÍSAŘ, Č: *Člověk a politik*, s. 456 – viz pozn. 76).

102 NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“. Tento průběh schůzky potvrdila i diskuse s pamětníky uskutečněná 20.3.2008 v sídle Syndikátu novinářů ČR v rámci „Konference ke 40. výročí Pražského jara 1968“.

103 JELÍNEK, Miroslav: Úvodní slovo. In: PUNČOCHÁŘ, J. (ed.): *Pražské jaro 1968 a dnešek*, s. 4.

104 V řadě okresů totiž neměl Indrův štáb přímé dálnopisné spojení, a tak posílal své pokyny přes okresní velitelství VB (viz HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 77 n.).

na schůzce odmítli respektovat pokyn předsednictva Ústředního výboru KSČ. To bylo skutečně neslychané.

Ilustrací této novinářské „vzpoury“ může být již zmíněná reakce severomoravského krajského deníku *Nová svoboda*, který sice otiskl stanoviska předsednictva ÚV KSČ, Národní fronty i vlády, zároveň ale přetiskl v plném znění i samotný manifest (s tím, že je potřeba, „aby si čtenáři mohli ... vytvořit vlastní názor“),¹⁰⁵ uveřejnil stanovisko uměleckých a tvůrčích svazů zřetelně ve prospěch manifestu¹⁰⁶ a otevřel diskusi jak rezolucím podporujícím manifest, tak stanovisko předsednictva ÚV KSČ.¹⁰⁷ A manifestem se zabýval i v dalších dnech.¹⁰⁸ Zcela shodně se zachoval i slovenský deník *Smena*, který paralelní otištění všech usnesení s manifestem doprovodil vysvětlením, že „soudný čtenář pochopí“.¹⁰⁹ Podobně i *Mladá fronta* se manifestu dále věnovala,¹¹⁰ *Zemědělské noviny* se k němu vracely méně obsáhle (nicméně jednoznačně a rozhodně).¹¹¹ Nejdůsledněji se ale na manifest soustředila *Práce*, která již od počátku otevřeně deklarovala, že je otevřená všem názorovým proudům, a pravidelně publikovala rezoluce a výzvy pracovních kolektivů i jednotlivců na podporu manifestu (a ojedinele i názorů manifest odmítajících);¹¹² v so-

105 Text byl uvozen perexem: „Na prvních dvou stranách dnes zveřejňujeme prohlášení předsednictva ÚV KSČ, vyjádření vlády a ÚV Národní fronty k článku ‘2000 slov’, který publikovaly tento týden některé listy. Aby si čtenáři mohli učinit konkrétní představu o tomto názorovém střetnutí a vytvořit vlastní názor, přetiskujeme kritizovaný článek.“ (2000 slov. In: *Nová svoboda* (29.6.1968), s. 4.)

106 (ČTK): Stanovisko uměleckých a tvůrčích svazů. In: *Tamtéž*, s. 2.

107 Co říkají komunisté článku „2000 slov...“ In: *Tamtéž*, s. 1 n.

108 Srv. např. (ns): Co dělá politika politikem: Diskuse kolem „2000 slov...“ pokračuje. In: *Tamtéž* (3.7.1968), s. 1 a 3; (ČTK): Literaturnaja Gazeta o 2000 slovech. In: *Tamtéž* (11.7.1968), s. 4; (jš): Telefon s Danou Zátokovou: Proč jsme podepsali 2000 slov. In: *Tamtéž* (18.7.1968), s. 1; ŠAVRDA, Jaromír: O Národním shromáždění, ing. J. Hanzelkovi a 2000 slovech. In: *Tamtéž* (24.7.1968), s. 1 n.

109 „K vůli úplnej informovanosti našich čitateľov uverejňujeme aj spomenutý článok s presvedčením, že súdny čitateľ zaiste pochopí i úprimne myslené názory väčšiny podpísaných, ale zároveň aj obavy, ktoré vyjadrujú stanoviska strany a vlády.“ (REDAKCIA: Dvetisíc slov, ktoré patria robotníkom, poľnohospodárom, úradníkom, vedcom, umelcom a všetkým. In: *Smena* (29.6.1968), s. 3.)

110 JELÍNEK, Miroslav – (ČTK) – (hk) – (čtk): K prohlášení „2000 slov“. In: *Mladá fronta* (29.6.1968), s. 1 a 3. O den později *Mladá fronta* přinesla materiály „Záplava dopisů“, „Ohlas na ‘2000 slov’“ a „O článku ‘2000 slov’“.

111 Srv. Odpověď poslanci S. Kodajovi. In: *Zemědělské noviny* (28.6.1968), s. 1. Další dva dny pak deník tiskl materiály „Kdo je kontrarevolucionář“, „Spontánní vlna upřímných hlasů“, „Beseda se signatáři“ či „Záplava rezolucí“. Srv. též BROD, Jan: Proč jsem podepsal. In: *Tamtéž* (30.6.1968), s. 1 a 4.

112 Bývalý agent Ladislav Bittman ve své knize dovozuje, že za některými anonymními odsudky Vaculíka jako autora manifestu stála Státní bezpečnost (BITTMAN, Ladislav: *Špionážní oprátky*. Praha, Mladá fronta 1992, s. 152).

1946 + 2 Vyplýváto z článku „Dva tisíce slov“ z BRNO

072

TELEGRAM Odesílá c. 0

ELT = AKADEMİK OTTO WICHTERLE

USTAV MAKROMOLEKULÁRNÍ CHEMIE CSAV

PRAHAPETRINY =

27

Druh	Adresní stanice + Počet stanic	Cílo	Počet slov	Den	Horina	Pravení cizí + bezplatné a zvláštní záje
	372 BRNO/13	367	990	28	1630	=

VYBORY STRANICKE ORGANISACE A ZVROH SE DNES SESLY ABY DISKUTOVALI O SITUACI KTERA SE VYVINULA KOLEM CLANKU 2000 ŠLOV MYSLIME SI ZE OFICIALNI STANOVISKO KTERE BYLO PUBLIKOVANO DNES RANO V ROZHLASE VYCHAZI Z NEPOCHOPENI SMYSLU ZMINENEHO CLANKUU OBA VYBORY JSOU TOHO NAZORU ZE CLANEK NEDA VA PODNET K ODSOUZENI JEHOZ SE MU DOSTALO ZE STRANY PREDSEDNICTVA UVKKS SODIME ZE CLANEK BYL NAPSAN S POCTIVYM UMYSLEM PRISPET OBRODNEMU PROCESU VE STRANE A NASI SPOLECNOSTI = VYBOR VOKSC A ZVROH VE VUMCH TKALCOVSKA 2 BRNO

Jeden z projevů podpory, které obdržel Otto Wichterle po odsouzení manifestu „Dva tisíce slov“ z nejvyšších stranických míst, telegram od zástupců Výzkumného ústavu makromolekulární chemie v Brně z 28. června 1968 (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i, Praha)

botu 29. června tak referovala o parlamentním jednání nad Kodajovým podnětem, současně na titulní straně i uvnitř listu otiskla vyhraněně souhlasné reakce s manifestem, na páté straně pak rozsáhlý materiál, v němž autoři a signatáři manifestu vysvětlovali své záměry, a ještě výtah z televizní besedy věnované „Dvěma tisícům slov“.¹¹³ Manifest stránky *Práce* neopustil ani v následující dny;¹¹⁴ list dal mimo

113 (hol): Systém politické moci pod veřejnou kontrolu občanů: NS souhlasí s vyjádřením vlády k článku „Dva tisíce slov“, s. 1 a 3; Do redakce přišly: Delegation ze závodů, dopisy kolektivů, stanoviska občanů, s. 1 a 4; BROD, Jan – HOLUB, Miroslav – WICHTERLE, Otto – RADOK, Emil – POUPA, Otakar: Slovo těch, kteří podepsali, s. 5; (van): Proti nebezpečí starých sil, s. 4. Všechny materiály viz *Práce* (29.6.1968). Součástí čísla bylo i již citované stanovisko představitelů uměleckých a tvůrčích svazů.

114 Srv. např. 2000 slov v zrcadle dopisů a rezolucí. In: *Práce* (30.6.1968), s. 2 n.; Jednou větou z dopisů o Dvou tisících slovech. In: *Tamtéž* (1.7.1968), s. 3; HUĎAGY, Štefan: Nad dopisy těch, kteří souhlasí i nesusouhlasí. In: *Tamtéž* (2.7.1968), s. 3; TÝŽ: Obraz veřejného mínění. In: *Tamtéž* (3.7.1968), s. 4; Desetitísíce podpisů pod „2000 slov“. In: *Tamtéž* (4.7.1968), s. 3; 2000 slov v redakční poště. In: *Tamtéž* (5.7.1968), s. 2; Z redakční pošty. In: *Tamtéž* (6.7.1968), s. 2; (šh): Poslanec Kodaj připraven odejít. In: *Tamtéž* (9.7.1968), s. 3; VOJTA, Jaroslav: Několik slov k článku Dva tisíce slov. In: *Tamtéž* (10.7.1968), s. 5.

jiné prostor k vyjádření i Kodajovi,¹¹⁵ uveřejnil reakci Smrkovského (s polemickou poznámkou redakce)¹¹⁶ a téma sledoval až do poloviny července,¹¹⁷ kdy na sebe pozornost čtenářů strhly jiné události. Deník navíc inicioval a do značné míry i organizoval osvětovou kampaň nazvanou „dopisy sovětským přátelům“, která měla neutralizovat sovětskou propagandu.¹¹⁸

V médiích se tedy objevily ohlasy na „Dva tisíce slov“ zhruba v tom poměru, který odpovídal skutečným reakcím čtenářů. Vystihuje to i rozbor, který si nechalo vypracovat vedení KSČ a ve kterém se praví: „Všechny nestranické deníky ... přinášejí četné výtahy z rezolucí a parafrázuji názory kolektivů i jednotlivých občanů jako spontánní vlnu upřímných hlasů a přesvědčení, že nejde o kontrarevoluci, ale o aktivizaci kladných sil. (...) Naprostá většina rezolucí se domnívá, že článek 2000 slov nemá negativní poslání, všeobecně je v rezoluc[ích] chápán jako snaha pomoci progresivním silám uvnitř KSČ k dovršení obrodného procesu.“¹¹⁹ Tato naprostá převaha kladných ohlasů však byla v rozporu s očekáváním předsednictva ÚV KSČ a jeho náhledem na rozložení sil ve společnosti. Jak se to stalo? Paradoxně tomu napomohl již zmíněný Indrův dálnopis. Rezoluce na podporu stanoviska předsednictva totiž pocházely převážně od stranických organizací Veřejné bezpečnosti a armády, jejichž výbory (ale i placené okresní a krajské aparáty KSČ a státní správy) zasílaly své reakce zpět na Indrovo oddělení, a nikoli do redakcí.¹²⁰ V médiích se tak scházely rezoluce pro manifest, a na sekretariátu ÚV KSČ proti manifestu. U předsednictva ÚV KSČ pak vznikl dojem, že média nejenže nerespektují jeho pokyn, ale navíc manipulují reakce veřejnosti.

115 HUĐAGY, Štefan: Na otázky Práce odpovídá posl. Národního shromáždění Samuel Kodaj. In: *Tamtéž* (4.7.1968), s. 1 a 3.

116 SMRKOVSKÝ, Josef: Jeden tisíc slov. In: *Tamtéž* (5.7.1968), s. 4; HOLOTÍK, Vladislav: Poznámka redakce. In: *Tamtéž*. Smrkovského text vyvolal velkou pozornost – jak u čtenářů, tak v předsednictvu ÚV KSČ, kde Smrkovského v diskusi obvinil Alois Indra, že se jím distancoval od stanoviska předsednictva (viz VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ, s. 208 a 210).

117 Obsáhle se zde manifestu věnoval šéfredaktor *Práce* Ladislav Velenský v článku „Lidé – doba – 2000 slov“ z 12.7.1968 (s. 1 a 3).

118 Tuto akci odstartoval článek Lubomíra Šubrtu „Jde jen o slova?“ v *Práci* ze 7.7.1968 (s. 1 n.), který informoval o reakcích sovětských médií na „Dva tisíce slov“ a navrhl, aby českoslovenští pracující „vysvětlili bratrským kolektivům ... svým známým a konečně i sovětským představitelům v ČSSR ... podstatu a cíle současného dění u nás, a tak pomohli rozptýlit jejich obavy o osud Československa“. Tématu se věnovala i rubrika „Z redakční pošty“ z téhož dne (s. 5).

119 NA, f. 1499, sv. 75, arch. j. 101, k informaci 9 – Přehled o publicitě k provolání „Dva tisíce slov“.

120 Důvodem byla pravděpodobně již zmíněná skutečnost, že Indrovo oddělení využívalo dálnopisnou síť VB, a proto obratem reagovaly především právě její složky. Často ale posílaly nazpět jen text opsaný z Indrova dálnopisu. (Viz HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 77 n.)

Komunistické vedení se navíc v tomto případě potýkalo i s nezvyklou neposlušností nižších struktur samotné strany, které ve svých reakcích dávaly najevo spíše zdrženlivost až mírnou sympatii s manifestem. První opatrné projevy souhlasu s manifestem zazněly již v diskusích na mimořádných okresních konferencích KSČ v sobotu 29. června 1968.¹²¹ *Rudé právo* při referování o konferenčním dění sice nezamlčelo, že manifest jednání výrazně ovlivnil, vybíralo ale spíše neutrální reakce delegátů. Oficiální stanoviska lze charakterizovat vystoupením vedoucího tajemníka Okresního výboru KSČ Praha 9 Oldřicha Matějky, který mimo jiné řekl: „Jsme toho názoru, že nezávisle na subjektivních záměrech signatářů jde o vážný útok proti naší straně a celému demokrati-

Novinář Antonín Jaroslav Liehm, redaktor Literárních listů, designovaný šéfredaktor obnovovaných Lidových novin a autor prohlášení „Jen několik slov“. Fotografie pořízena 10. června 1968 (Archiv ČTK, Praha)

začnímu procesu. Plně se ztotožňujeme se stanoviskem předsednictva ÚV KSČ.“ Autory manifestu reprezentoval Ludvík Vaculík, který promluvil na schůzi stranické organizace na Praze 1: „Uvedl, že cílem provolání bylo vzrušit veřejné mínění proti těm, kterým vadí Dubček, Smrkovský, Šik a jiní představitelé progresivního směru ve straně. Vyslovil názor, že těm, jež (sic) se zdiskreditovali, by měl být umožněn důstojný odchod z dosavadních funkcí.“ Nebudou-li chtít, pak nižší struktury „mají mít právo řešit tento problém ... jako progresivní síly na lednovém plénu“. O manifestu se diskutovalo téměř na každé konferenci, *Rudé právo* přitom vybíralo citáty se snahou prezentovat různorodé názory jako vyrovnané napříč celou republikou: „Stanovisko diskutérů nebylo jednoznačné. (...) Nechyběla jeho jednoznačná odsouzení ... bylo ale více hlasů v tom smyslu, že autoři byli vedeni dobrou snahou.“¹²² Z dění na konferencích Středočeského kraje lze však dovodit, že delegáti (navzdory

121 Podle přehledu tehdejších událostí „asi jedna třetina konferencí podporovala prohlášení, jedna třetina pokládala reakci za neuváženou a nepřiměřenou, jedna třetina souhlasila s odsouzením (Dvou tisíc slov – pozn. autora) vedením KSČ“ (URIANEK, K. – MICHÁLKOVÁ, K.: *Československo 1966–1971 (přehled událostí)*, s. 169 – viz pozn. 13).

122 Stranu sjednocovat na progresivních zásadách: Z jednání mimořádných okresních konferencí KSČ. In: *Rudé právo* (30.6.1968), s. 1 n.

oficiálnímu vyhlášení podpory stanovisku předsednictva ÚV KSČ) s manifestem většinou spíše souhlasili.¹²³

Diskuse o manifestu „Dva tisíce slov“ uvnitř komunistické strany neustávala ani po okresních konferencích a vnitrostranická hodnocení signalizovala v tomto bodě zásadní nejednotnost, ba protichůdnost,¹²⁴ která sahala od žádostí o vyloučení signatářů z KSČ¹²⁵ přes prostou snahu o manifestu a reakci předsednictva ÚV KSČ diskutovat¹²⁶ až po žádosti o odvolání Aloise Indry z funkce.¹²⁷

Aby těchto rozporů kolem „Dvou tisíc slov“ nebylo málo, rozdílného přijetí se dočkaly v obou částech republiky. „Zatímco obyvatelé českých zemí výzvu spíše podporovali, na Slovensku, jež ‘obrodný proces’ spojovalo především s touhou po politickém vyrovnání českého a slovenského národa formou federalizace, tomu bylo jinak.“¹²⁸ Slovenští komunisté zřejmě ve své většině stáli za výkladem předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska, že manifest redukuje federalizaci „na podřadnou záležitost provázenou ještě jistou dávkou ironie a nedůvěry“.¹²⁹ Potvrdil to i průběh okresních konferencí slovenských komunistů: „Konference sa vcelku jednoznačne postavili za stanovisko predsedníctva ÚV KSČ a výzvu ‘2000 slov’ odsúdili.“¹³⁰ Tento postoj sdílela i slovenská veřejnost včetně některých

123 „Rozdílné názory se nejvíce projevily v diskusi k článku (Dva tisíce slov – pozn. autora). Delegáti z řad inteligence spíše článek obhajovali. (...) Všechny konference se postavily za stanovisko ÚV KSČ.“ (*Státní oblastní archiv v Praze, f. Středočeský KV KSČ, k. 317, záznam ze schůze předsednictva KV KSČ z 30.6.1968, Informace o průběhu mimořádných okresních konferencí Středočeského kraje.*)

124 „Část straníků souhlasí s článkem v plné míře, značná část souhlasí s hodnocením předsednictva ÚV KSČ zveřejněným v tisku, většina členů strany však odsuzuje nevhodnost doby zveřejnění článku.“ (*Tamtéž, k. 626, stranická informace ze Středočeského kraje ze 3.7.1968.*)

125 „Zvláště ojedinělým názorem je vyloučit podepsané soudruhy ze strany,“ což požadovala Základní organizace KSČ Obvodního oddělení VB Kutná Hora (*tamtéž, stranická informace ze Středočeského kraje z 13.7.1968.*)

126 „Je též řada různých názorů i na stanovisko PÚV KSČ. Například ZO KSČ Soud a prokuratura v Kutné Hoře ho hodnotí jako pokyn vybízející k slepé poslušnosti, řešit věci hrozbou, a ne dialogem, poukazují přitom na naše demokratické tradice, vidí v něm snahu používat administrativně-mocenské zásahy proti osobám, které názorově nesouhlasí. Považují dále za správné distancovat se od projevu gen[erála] Kodaje i od dálnopisu podepsaného s[oudruhem] Indrou. Naproti tomu se plně ztotožňují se závěry vlády a ÚV NF.“ (*Tamtéž.*)

127 Ve 3. ZO KSČ Ústavu jaderného výzkumu v Řeži u Prahy „přijali protestní rezoluci adresovanou ÚV KSČ k dálnopisu. (...) Mimo jiné v ní žádají, aby s. Indra byl odvolán z funkce.“ (*Tamtéž.*)

128 BLÁHOVÁ, K.: Mezi literaturou a politikou, s. 517 (viz pozn. 61).

129 (ČTK): Stanovisko předsednictva ÚV KSS k výzvě Dva tisíce slov. In: *Rudé právo* (3.7.1968), s. 1.

130 „Prevažná väčšina diskutujúcich odsúdila ... výzvu, a to hlavne pre tú jej časť, v ktorej sa nabáda k štrajkom, demonštráciám, bojkotu funkcionárov, vytváraníu skupín a pod., čo považujú nie za prínos k demokratizačnému procesu, ale ako výzvu k anarchii a k útoku na náš politický systém. Vyskytli sa však jednotlivci ... ktorí súhlasili s touto výzvou. Vystupovanie týchto

předních intelektuálů. Kupříkladu básník a spisovatel Ladislav Novomeský „označil manifest Dva tisíce slov za cestu k povstání, které je mu bytostně cizí“, a spisovatel Vladimír Mináč „v této souvislosti psal o nebezpečí anarchie a ztrátě smyslu pro zodpovědnost“. ¹³¹ Navzdory upřímné snaze některých slovenských novinářů „Dva tisíce slov“ popularizovat (nebo alespoň představit) – tuto snahu trvaleji vyvíjel zejména deník *Smena*, ¹³² ale ozvala se i další periodika ¹³³ – můžeme konstatovat s Janem Pauerem, že manifest zůstal „ryze českou záležitostí“. ¹³⁴

Spor o „Dva tisíce slov“ na domácí půdě je ukázkou pokračující demokratizace novinářské práce a příznačně ilustruje přerod od totalitního modelu médií k demokratickému. Je ale i ukázkou demokratizace samotné komunistické strany – přestože totiž stranické předsednictvo manifest odsoudilo, okresní konference ani základní organizace KSČ jej jednoznačně neodmítly. Cenzurní akt předsednictva již nebyl normativní – dokonce ani pro samu stranu!

Nevole domácích politiků vůči manifestu poněkud vyrchala, když se v několika dnech ukázalo, že nevyvolal žádné projevy občanské neposlušnosti. Po necelých dvou týdnech od uveřejnění tak Josef Smrkovský mohl konstatovat, že „nikdo nemůže uvést jediný příklad, že by se v republice uposlechlo výzvy Dva tisíce slov. A to byl smysl opatření, kter[á] jsme dělali. Národ souhlasil s kritikou minulosti, ale výzva k činům byla paralyzována.“ ¹³⁵ Přesto Oldřich Černík požádal redaktora *Literárních listů* Antonína J. Liehma, aby „autoři prohlášení vhodnou formou reagovali na vzniklou politickou situaci“, a s podobnou žádostí se obrátil též František

---

súdruhov väčšina delegátov odsudzovala a niekde, ako napr. v Topoľčanoch a v Prešove, ich zosmiešnil.“ (*Slovenský národný archív* (Bratislava), f. 03 (Predsedníctvo ÚV KSS), materiál pre 15. schôdzu Predsedníctva ÚV KSS dňa 26.7.1968 – Hodnotenie mimoriadnych okresných, mestskej a krajských konferencií strany v júni a júli 1968 na Slovensku.)

131 PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 32 (viz pozn. 7).

132 „Ohlas na prehlásenie Dvetisíc slov na Slovensku sledovali Pražania s veľkým záujmom. Chápu, že nepresná zmienka týkajúca sa štátoprávneho usporiadania nezbudila príliš veľké nadšenie. (...) Autori prehlásenia úprimne ľutujú, že v časovej tiesni nezoznámili s 2000 slovami aj predstaviteľov slovenského života a nezískali viacerých z nich za signatárov takého závažného dokumentu.“ (HOLLER, Josef: Týždeň v Prahe. In: *Smena* (7.7.1968), s. 1; ďalej viz Demokratická, rozumej ľudová, diskusia: Nejde len o „2000 slov“. In: *Tamtéž* (11.7.1968), s. 3.)

133 „Medzi inkriminované miesta článku patrí nedostatočný prejav záujmu a podpory nového štátoprávneho usporiadania republiky. Chápeme, že v Čechách nie je otázka federácie taká aktuálna ako na Slovensku. Nebudeme sa hrať na urazených. Podstata článku sa týka otázok, ktorými žijeme všetci v tomto štáte. Sme presvedčení, že slovenské podpisy by sa boli našli a že by práve v týchto časoch rozptýlili umele vytvárané hranice medzi viac a menej pokrokovou časťou republiky.“ (KŽ: Slovo na čase. In: *Kultúrny život*, roč. 23, č. 27 (5.7.1968), s. 1.)

134 PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 32.

135 VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ, s. 210.

Kriegel na Jana Broda, Bohumila Seklu a Otto Wichterleho.¹³⁶ A tak Liehm sestavil nový text, který měl „Dva tisíce slov“ dovysvětlit a aktualizovat.¹³⁷ Tento článek vyšel – bez uvedení autora – ve zvláštním vydání *Literárních listů* z 19. července pod názvem „Jen několik slov“.¹³⁸ Je to text literárně i argumentačně nepoměrně slabší než „Dva tisíce slov“ a upadl již zřejmě ve čtenářské zapomněnání, ale také je to text, který měl na některé lidské osudy dopad srovnatelný se samotným manifestem. V tomto vydání byla totiž zveřejněna druhá sada podpisů, celkově čtyřiašedesát jmen (dvacet z nich ovšem patřilo původním signatářům „Dvou tisíc slov“). Mezi novými jmény figurovala opět řada celebrit – například zpěvák Karel Gott, herečky Iva Janžurová a Jiřina Jirásková, režisér Karel Kachyňa, spisovatelé Ivan Klíma, Pavel Kohout, Milan Kundera, Jan Procházka a Josef Škvorecký nebo karikaturista Miroslav Liďák. Mimořádně zajímavá je skutečnost, že pětatřicet podpisů (tedy více než polovina z celkového počtu) patřilo komunistům;¹³⁹ mezi novými signatáři byl přitom i tajemník Městského výboru KSČ v Praze Martin Vaculík a další dva členové ústředního výboru strany – ředitel Divadla na Vinohradech František Pavlíček a architekt Jiří Gočár.¹⁴⁰ Přestože druhou sadu podpisů autoři i signatáři zjevně mínili jako podporu nového textu, pro KSČ a koneckonců i pro publikum pouze rozmnožila řady veřejně přiznaných signatářů manifestu¹⁴¹ – především kvůli nešťastnému uvození seznamu podpisů větou „k signatářům 2000 slov se připojili i další“.¹⁴²

---

136 NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení 2000 slov, jeho autorů a organizátorů.

137 Plyne to i z dopisu dramatika Františka Pavlíčka později adresovaného vedení KSČ, podle nějž text byl napsán „ve snaze vysvětlit některé nesprávně chápané nebo nepřesně formulované myšlenky (manifestu Dva tisíce slov – pozn. autora) a přispět tak k vyjasnění a uklidnění situace“ (NA, f. 1499, sv. 96, arch. j. 159, zápis ze 131a. mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ 30.5.1969, příloha – dopis signatáře Františka Pavlíčka). Několikrát citovaný materiál ÚKRRK uvádí, že článek byl konzultován s Černíkem a Krieglem (*tamtéž*, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení...).

138 Jen několik slov. In: *Literární listy*, roč. 1, číslo neuvedeno, zvláštní vydání z 19.7.1968, s. 1. 139 NA, f. 1504, sv. 38, arch. j. 63, Informace o šetření vzniku prohlášení...

140 Podrobněji k podpisu „Jen několika slov“ viz dopisy Martina Vaculíka a Františka Pavlíčka a vyjádření Jiřího Gočára při stranických pohovorech (*tamtéž*, f. 1499, sv. 96, arch. j. 159, zápis ze 131a. mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ 30.5.1969; srv. též rozhovor s Martinem Vaculíkem ve *Svobodném slově* 22.7.1968).

141 V usnesení ze své mimořádné schůze konané 29.5.1969 předsednictvo ÚV KSČ konstatuje, že „Jen několik slov“ je vzhledem ke své souvislosti s výzvou „Dva tisíce slov“ „protistranickou platformou“ (NA, f. 1499, sv. 96, arch. j. 159, b. 3). Podobně to hodnotili i v SSSR, kde Liehm vyvolával pozornost dlouhodobě (srv. ŽURNALIST: Itak, konkrétno: Antikomunizm. In: *Litěraturnaja gazeta*, roč. 40, č. 31 (31.7.1968), s. 2).

142 Jen několik slov, s. 1.

Reakce „bratrských stran“ na Dva tisíce slov

Podobně jako na domácí scéně umocnil manifest „Dva tisíce slov“ napětí i v zahraničněpolitických vztazích se zeměmi východního bloku. Sověští komunisté jej využili jako záminky ke stupňování tlaku na Československo, jehož klíčovou součástí byla již zmíněná vojenská přítomnost a snaha protahovat cvičení „Šumava“. Na počátku července 1968 se sešlo politbyro ÚV KSSS k přímému jednání nad situací v Československu i nad hodnocením manifestu „a v očích sovětského vedení naprosto nepochopitelnou mírností, již předsednictvo ÚV KSČ projevovalo vůči jeho signatářům. Jako zpravodaj byl ... povolán Červonenko. Označil manifest za novou etapu v likvidaci KSČ a kritizoval roli ‘centristů’ Dubčeka a Černíka. (...) Zasedání politbyra bylo prodlouženo, jak se stává jen v čase krize. Dne 3. července referoval Brežněv o svých konzultacích s prvním tajemníkem ÚV Maďarské socialistické dělnické strany Jánosem Kádárem. I on prý považoval manifest Dva tisíce slov za kontrarevoluční program, zaměřený na rozklad strany a socialistické moci v zemi.“¹⁴³ Pravděpodobně téhož dne vznikl i dopis politbyra ÚV KSSS předsednictvu ÚV KSČ, který zhodnotil situaci v Československu jako „stále nebezpečnější“ a manifest „Dva tisíce slov“ označil za „politickou platformu protisocialistických sil“, které jsou „řízené konspiračními organizačními středisky“.¹⁴⁴ Dopis opakovaně kritizoval jak samotný manifest,¹⁴⁵ tak „slabou“ reakci předsednictva ÚV KSČ, a doporučil „uvést do pohybu síly dělnické třídy“ a ovládnout média: „Okamžité ovládnutí prostředků masové informace stranou má rozhodující význam.“¹⁴⁶ O den později Brežněv Dubčekovi tlumočil pozvání na společnou poradou do Varšavy. Podobné dopisy přišly na Ústřední výbor KSČ i z dalších zemí „pětky“.¹⁴⁷

143 PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 97.

144 „...tato kontrarevoluční platforma byla současně uveřejněna čtyřmi ústředními listy a podpisy pod touto platformou byly shromážděny v různých městech Československa. A to je zvláště nebezpečné, neboť za tím se jasně skrývají organizované síly.“ (VONDROVÁ, Jitka – NAVRÁTIL, Jaromír (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Prosinec 1967 – červenec 1968*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. IV/1.) Brno, Doplněk 1995, dokument č. 81 –Dopis politbyra ÚV KSSS předsednictvu ÚV KSČ, s. 254; dopis je ovšem datován až 4.7.1968.)

145 „Celý obsah platformy Dva tisíce slov je namířen proti KSČ, na podkopání pozic socialismu v Československu. Je to otevřený a zlostný pokus o pošpinění celé komunistické strany před tváří československého lidu, před tváří světového veřejného mínění. Autoři vyzývají k rozvlnění podvrtné činnosti ... pod pláštikem licoměrných frází i podpoře ‘pokrokového křídla’ uvnitř KSČ žádají všeobecné skandalizování stranických kádrů, vyzývají k uchylování se k takovým opatřením nátlaku, jako jsou stávky, demonstrace, bojkoty.“ (*Tamtéž*.)

146 *Tamtéž*, s. 255 a 256.

147 Dobový termín „pětka“ označoval politické představitele (delegace) SSSR, Polska, Německé demokratické republiky, Maďarska a Bulharska (znění dopisů viz *tamtéž*, dokumenty č. 82–85 ze 4.–5.7.1968).

Členové předsednictva ÚV KSČ o dopisech „bratrských stran“ obsáhle jednali a mimo jiné se shodli na přesvědčení, že jejich reakce na „Dva tisíce slov“ byla vhodná. Opakovaně přitom v diskusi zdůrazňovali, že nedošlo k žádným projevům občanské neposlušnosti, zároveň ale konstatovali, že se jim média skutečně vymkla z kontroly. Brežněvovo pozvání na schůzku odmítli a požadovali dvoustranná jednání na území ČSSR.¹⁴⁸ Dubček s Černíkem iniciovali na 13. července do maďarské části Komárna setkání s Jánosem Kádárem a předsedou maďarské vlády Jenő Fockem, na němž zřejmě chtěli ovlivnit plánovanou schůzku „pětky“. Oba maďarští partneři ale soustředili rozpravu na své výhrady k manifestu „Dva tisíce slov“ a k článku o Imre Nagyovi v *Literárních listech*.¹⁴⁹ Dvoustranná setkání s delegacemi „pětky“, jež navrhovali českoslovenští politici namísto kolektivní schůzky, pak odmítlo jak politbyro ÚV KSSS, tak ve společném dopise představitelé „pětky“; ve Varšavě se tedy za této situace měla uskutečnit plánovaná schůzka i bez československých zástupců. Předcházela a provázela ji protičeskoslovenská kampaň v sovětském, bulharském, východoněmeckém a polském tisku, založená zejména na „odhalení tajného skladu zbraní kontrarevolucionářů“ v Československu – o kterém ovšem referoval bulharský tisk ještě předtím, než československé ministerstvo vnitra o nálezů vydalo oficiální zprávu.¹⁵⁰ Navíc bulharský list *Otečestven front* napadl československého ministra vnitra Josefa Pavla a sovětský armádní deník *Krasnaja zvezda* 23. července ostře zaútočil na vedoucího osmého (státněadministrativního)

---

148 VONDROVÁ, J.: – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Komunistická strana Československa: Konsolidace*, dokument č. 105 z 8.7.1968 – Stenografický záznam diskuse na 83. schůzi PÚV KSČ k dopisu pěti komunistických stran ÚV KSČ.

149 Viz MACHATKA, Osvald: Také jedno výročí. In: *Literární listy*, roč. 1, č. 16 (13.6.1968), s. 13. Článek připomínal popraveného vůdce maďarských komunistů jako předchůdce „socialismu s lidskou tvář“ a jen díky Dubčekově omluvě se podařilo předejít protestní notě maďarské strany (k této aféře viz PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 84 a 101).

150 Již tehdejší vyšetřování nálezů zbraní na Karlovarsku, které vedlo československé ministerstvo vnitra, ukazovalo na provokaci některé z tajných služeb zemí východního bloku (podrobněji viz např. BENČÍK, A.: *V chapadlech kremelské chobotnice*, s. 97 – viz pozn. 28). Moskevská *Pravda* zprávu o nálezů zbraní otiskla 19. července spolu s článkem, „v němž se hovořilo o údajném ‘operačním plánu’ velitele amerických pozemních sil v Evropě. Předpokládalo se v něm ‘osvobození’ NDR a Československa s pomocí agentů CIA.“ (PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 118.) Dušan Havlíček přiblížil snahy KSČ o neutralizaci sovětské propagandy: „...zveřejnění fakt o nálezů [by] mohlo oslabit propagandistickou kampaň ‘bratrských’ sdělovacích prostředků. Otištění v československém tisku nepřicházelo v úvahu, protože redakce byly právě požádány, aby polemiku s tiskem pětky tlumily. (...) Císař mi ... dal pokyn, abych zajistil publikaci výsledků šetření o nálezů zbraní v deníku některé západoevropské komunistické strany. Měl jsem nejprve zajít za náměstkem ministra vnitra Padrůnkem, který vyšetřování řídil, seznámit se se všemi podklady a informace pak sdělit úmyslnou indiskrecí stálému korespondentovi italské *Unity* v Praze.“ Čestmír Císař nakonec akci zastavil a k předání dokumentů nedošlo. (K domácí reakci na nález zbraní srv. např. SVOBODA, L. – RUPEŠ, B.: *Provokace made in...* In: *Obrana lidu* (27.7.1968), s. 1 a 9.)

Jednání sovětské a československé delegace v Čierné nad Tisou na konci července 1968. Vlevo Leonid Brežněv a Andrej Gromyko, vpravo Alexander Dubček, Ludvík Svoboda a Josef Smrkovský. Fotografie pořízena 29. července 1968 (Archiv ČTK, Praha)

oddělení ÚV KSČ generála Václava Prchlíka. Trvala též kampaň proti „Dvěma tisícům slov“¹⁵¹ a „s pomocí redakce ... časopisu Otázky míru a socialismu se v ČSSR tiskly a šířily protidubčekovské letáky“.¹⁵²

Jednání nejvyšších představitelů „pětky“ ve dnech 14. a 15. července 1968 ve Varšavě měla na programu jediný bod – hodnocení situace v Československu (a mimo jiné přinesla vyvrcholení debat o manifestu v mezinárodním měřítku). Odehrávala se ve znamení ostrého odsouzení zdejšího vývoje a současné politiky KSČ; její účastníci se (s dílčí výjimkou Jánose Kádára) shodli na tom, že v Československu dochází ke kontrarevoluci, a za jeden z klíčových dokladů označili právě manifest „Dva tisíce slov“. Tvrdá kritika se snesla na československá média, například první

151 Manifest mj. odsoudily *Litěraturnaja gazeta* a moskevská *Pravda* (srv. ŽURNALIST: „Čistýje děmokraty“ rvutsja k vlasti. In: *Litěraturnaja gazeta*, roč. 40, č. 28 (10.7.1968), s. 2; ALEXANDROV, I.: Ataka protiv socialističeskich ustojev Českoslovakii. In: *Pravda* (11.7.1968), s. 4; stručný výtah z tohoto článku viz ŠUBRT, Lubomír: Jde jen o slova? In: *Práce* (12.7.1968), s. 1 n.). Na druhé straně podle informace *Práce* ze 17.7.1968 otiskl doslovný anglický překlad manifestu 16. července britský levicový deník *The Guardian*.

152 PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 118 n.

tajemník Ústředního výboru Polské sjednocené dělnické strany Władysław Gomułka pokládal za chybné už zrušení cenzury. János Kádár se ohradil proti manifestu „Dva tisíce slov“ a již zmíněnému článku o Imre Nagyovi, zároveň ale odmítl hodnotit situaci v Československu jako kontrarevoluci a mluvil jen o „revizionistických silách“.¹⁵³ První tajemník Ústředního výboru Jednotné socialistické strany Německa a předseda státní rady NDR Walter Ulbricht nato zaútočil nejen proti vedení KSČ, ale i proti Kádárovi: „Jestliže vy v Maďarsku jasně neřeknete, že platforma Dva tisíce slov má kontrarevoluční charakter, tím obtížněji budete ve vlastních řadách organizovat odpor proti těmto vlivům protivníka.“¹⁵⁴ Analýza maďarského vůdce jej „udivila“: „Kádár mluví o revizionistických silách v KSČ. S touto formulací on, Ulbricht, nemůže souhlasit. V KSČ je sice ‘dost revizionistických sil’, ale teď jde o síly kontrarevoluční, které mají vlastní organizaci a platformu Dva tisíce slov, ovládají hromadné sdělovací prostředky, rozkládají armádu a stát. (...) Imperialistické vměšování ... začalo v kulturní oblasti ... ‘kafkovskou konferencí’.“¹⁵⁵ A požadoval, aby speciální „bojové skupiny, to znamená dělnické milice“, provedly očistu médií.¹⁵⁶ První tajemník Bulharské komunistické strany a předseda rady ministrů Bulharské lidové republiky Todor Živkov pak otevřeně žádal vojenský zásah: „Existuje pouze jedno východisko, a to je poskytnout rozhodnou pomoc ČSSR socialistickými zeměmi, komunistickými stranami, státy Varšavské smlouvy, a nespolehat se již na vnitřní síly ČSSR.“¹⁵⁷ Brežněv jako poslední mluvčí přednesené názory zastřešil, shrnul dosavadní vývoj, odsoudil mediální politiku KSČ, s tím že strana nad médii „ztratila kontrolu“ a že „komunisté, kteří jsou teď vystaveni veřejné kritice, nemají sami možnost se bránit. (...) To už není svoboda informací, nýbrž je to svoboda politického teroru, politického bití těch, kteří byli oloupeni o své vlastní politické zbraně.“ Odmítl reakci vedení KSČ na „Dva tisíce slov“ a uzavřel výklad konstataváním, že „KSSS, vláda SSSR a náš lid jsou připraveni poskytnout Československu nezbytnou pomoc“.¹⁵⁸

---

153 VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Prosinec 1967 – červenec 1968*, dokument č. 92 – Záznam porady vedoucích představitelů pěti socialistických zemí ve Varšavě 14.–15.7.1968, s. 277.

154 *Tamtéž*, s. 281.

155 Citováno podle: PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 108. Podrobněji ke kafkovské konferenci konané v Liblicích v květnu 1963 srv. např.: KAUTMAN, František: *Osud díla Franze Kafky v českých zemích po roce 1948*. In: *Soudobé dějiny*, roč. 10, č. 3 (2003), s. 404–415; REIMAN, Pavel: *Několik poznámek ke kafkovské konferenci v roce 1963*. In: *Tamtéž*, s. 416–422; KUSÁK, Alexej: *Tance kolem Kafky: Liblická konference 1963*. Praha, Akropolis 2003.

156 VONDROVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Prosinec 1967 – červenec 1968*, dokument č. 92 – Záznam porady vedoucích představitelů pěti socialistických zemí ve Varšavě 14.–15.7.1968, s. 285.

157 *Tamtéž*, s. 286.

158 *Tamtéž*, s. 289 a 292.

Představitelé „pětky“ na schůzce přijali společný dopis adresovaný Komunistické straně Československa, který (tak jako Brežněvovo vystoupení na schůzce) obviňoval „síly reakce“ z likvidace „vedoucí úlohy“ KSČ a „podkopávání socialistického zřízení“ a varoval komunistické vedení v Praze, že pokud situaci nezvládne, „bratrské socialistické země“ budou muset zasáhnout. Dopis opět odmítl manifest „Dva tisíce slov“ a označil jej za „organizačně politickou platformu kontrarevoluce“,¹⁵⁹ odsoudil nevlídné přijetí cvičení „Šumava“ v československých médiích a na závěr zformuloval v několika bodech základní pokyny, které musí KSČ pro nápravu stavu splnit.

Varšavský dopis postavil vedení KSČ do velmi obtížné situace – kdyby se přihlásilo k požadavkům „bratrských stran“, muselo by rezignovat na „polednovou politiku“ a „Akční program KSČ“ a obnovit svůj mocenský monopol. Nesplnit požadavky naopak znamenalo veřejně popřít politiku spojenců. Po dvoudenním jednání předsednictva se českoslovenští komunisté rozhodli dopis „pětky“ odmítnout. V odpovědi poměrně sebevědomě obhajovali program reformy a dosažené výsledky, odmítli obavy z kontrarevoluce, hájili principy svobody slova a svobodné výměny názorů, a především odsoudili samotný fakt, že se varšavská porada uskutečnila bez československé účasti.¹⁶⁰ Odpo-

První tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček vítá generálního tajemníka ÚV KSSS Leonida Iljiče Brežněva před třetím dnem jednání sovětské a československé delegace v Čierné nad Tisou. Fotografie pořízena 31. července 1968 (Archiv ČTK, Praha)

159 Manifest „obsahuje otevřenou výzvu k boji proti komunistické straně a proti ústavní moci, výzvu ke stávkám a nepořádkům. Tato výzva je vážným ohrožením strany, Národní fronty, socialistického státu, je pokusem o nastolení anarchie.“ (*Tamtéž*, dokument č. 93 z 15.7.1968 – Dopis pěti komunistických a dělnických stran ÚV KSČ (tzv. varšavský dopis), s. 298.)

160 „Nevidíme reálné důvody, jež by opravňovaly k tvrzením označujícím naši dnešní situaci jako kontrarevoluční, tvrzením o bezprostředním ohrožení základů socialistického zřízení.“ (*Tamtéž*, dokument č. 97 ze 17.7.1968 – Stanovisko PÚV KSČ k dopisu komunistických a dělnických stran, s. 311; srv. též CÍSAŘ, Č.: *Člověk a politik*, s. 460 – viz pozn. 75.)

věd se setkala s nadšeným přijetím u veřejnosti,¹⁶¹ Alexander Dubček se ale snažil mírnit „nedorozumění“ a na zasedání Ústředního výboru KSČ v projevu ujišťoval o neměnnosti dosavadního kurzu a zároveň prosil novináře o jistou zdrženlivost.¹⁶² Ústřední výbor strany pak stanovisko předsednictva i navrženou rezoluci k dopisu „pětky“ jednomyslně schválil. Dopis „pětky“, míněný jako podpora „zdravých sil“ a odpověď na manifest „Dva tisíce slov“, tedy nakonec vedl naopak k upevnění pozic Dubčkovy skupiny a k potvrzení reformního kurzu KSČ.

V rámci mezistátních jednání sehrály „Dva tisíce slov“ významnou úlohu ještě při schůzce vedoucích představitelů Československa a Sovětského svazu v Černé nad Tisou na přelomu července a srpna 1968. Hned na úvod Brežněv přednesl omračující, dvě a půl hodiny trvající kritiku vnitropolitické situace v Československu, ve které shrnul dosavadní vývoj a obvinil média z tlaku na vnitřní politiku KSČ prostřednictvím jejích stanov a okresních konferencí. Poté volně přešel k fascinující záplavě „dokladů kontrarevolučního působení“ médií, které tvořily v podstatě kostru jeho projevu. A „Dva tisíce slov“ mu posloužily jako klíč. Zdůraznil, že manifest znamená útok na integritu KSČ, a vyčetl Dubčkovu vedení, že dění jen pasivně přihlíží:

„Prohlášení Dva tisíce slov ... obsahuje otevřenou výzvu k boji proti KSČ a ústavní moci. Pamatujete si, s[oudruhu] Dubčeku, že když jsem s vámi ten den telefonicky hovořil, upozornil jsem na nebezpečí tohoto dokumentu jako platformy kontrarevolučních akcí. Odpověděli jste, že předsednictvo ÚV tuto otázku projednává, že na adresu této výzvy bude vysloveno to nejostřejší hodnocení a že budou učiněna nejrozhodnější opatření. Avšak kromě liberálního usnesení nenásledovala za vašimi slovy prakticky žádná reálná opatření. (...) O závažnosti vzniklé situace, o nutnosti neodkladných opatření hovoří zvláště výrazně fakt, že byla publikována a široce propagována již otevřeně kontrarevoluční platforma – výzva Dva tisíce slov. Tento dokument je namířen přímo proti KSČ a obsahuje otevřenou výzvu k boji proti ústavní moci. Nyní je rozsáhle využíván k sjednocování všech nespokojených se socialistickým řádem a představuje jejich akční program. (...) Nelze si nepovšimnout toho, že autoři této nepřátelské platformy hrozí použitím zbraní na obranu svých pozic. Otevřené vystoupení těchto sil s výzvou Dva tisíce slov dávalo podle našeho

161 Srv. např.: Všechn čs. lid stojí za svým vedením. In: *Lidová demokracie* (19.7.1968), s. 1 a 7; GRYM, Pavel: Srdece lidu promluvílo. In: *Tamtéž* (20.7.1968), s. 3.

162 „Nepôjdeme cestou mocenských zásahov proti slobode tlače a prejavu. Zároveň však opravdivo poukazujeme aj na to, že jedným z bezprostredných podnetov nedorozumenia s bratskými stranami boli niektoré state publikované v našej tlači. (...) Naši novinári berú tak na seba politickú a doslova štátnickú zodpovednosť za svoju činnosť. (...) Je to aj jediný spôsob, ktorým môžu prispieť k vyjasneniu vzájomných nedorozumení, ktoré by v súčasnej situácii mohli negatívne ovplyvniť ďalší politický vývoj u nás.“ (DUBČEK, Alexander: *K otázkam obrodzovacieho procesu v KSČ: Vybrané prejavy prvého tajomníka ÚV KSČ súdruha Alexandra Dubčeka*. Bratislava, Vydavateľstvo politickej literatúry 1968, s. 227.)

První tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček, generální tajemník ÚV KSSS Leonid Brežněv a československý prezident Ludvík Svoboda (v pozadí uprostřed) před jednáním delegací komunistických stran Československa, Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a Sovětského svazu v Bratislavě. Fotografie pořízena 2. srpna 1968 (Archiv ČTK, Praha)

mínění dostatečný důvod k tomu, aby byly proti nim provedeny rozhodné akce opírající se o stranu a dělnickou třídu. Nic takového, co by bylo možno označit za odpor proti kontrarevolučním silám, však nenásledovalo.¹⁶³

V podobném duchu pokračovala jednání i na následující schůzce s delegacemi celé „pětky“ v Bratislavě 3. srpna 1968. Do zahraničněpolitických jednání se pak téma manifestu opakovaně vracelo ještě dlouhé měsíce po intervenci.

---

163 VONDRŮVÁ, J. – NAVRÁTIL, J. (ed.): *Mezinárodní souvislosti československé krize 1967–1970: Červenec–srpen 1968*, dokument č. 121.1 z 29.7.1968 – Záznam stanoviska politbyra ÚV KSSS k situaci v Československu, předneseného L. Brežněvem na prvním zasedání, s. 45, 57 a 58.

Dva tisíce slov po srpnu

Další letní události pak manifest „Dva tisíce slov“ postupně zatlačily do pozadí, přestože i nadále zůstával pro občany v různých směrech inspirací.¹⁶⁴ Zásadně a o to nekompromisněji jeho poselství aktualizovala až srpnová intervence „spojeneckých armád“. Tehdejší šéfredaktor *Mladé fronty* Miroslav Jelínek opakovaně vzpomínal, že první hodiny 21. srpna 1968 měl jen dvě opravdu důležité starosti – zajistit tisk protiintervenčního prohlášení předsednictva ÚV KSČ a zničit archy s dvaceti tisíci podpisů pod manifestem, protože se obával o bezpečnost jeho signatářů.¹⁶⁵ Podobné obavy panovaly i o bezpečnost autora manifestu.¹⁶⁶

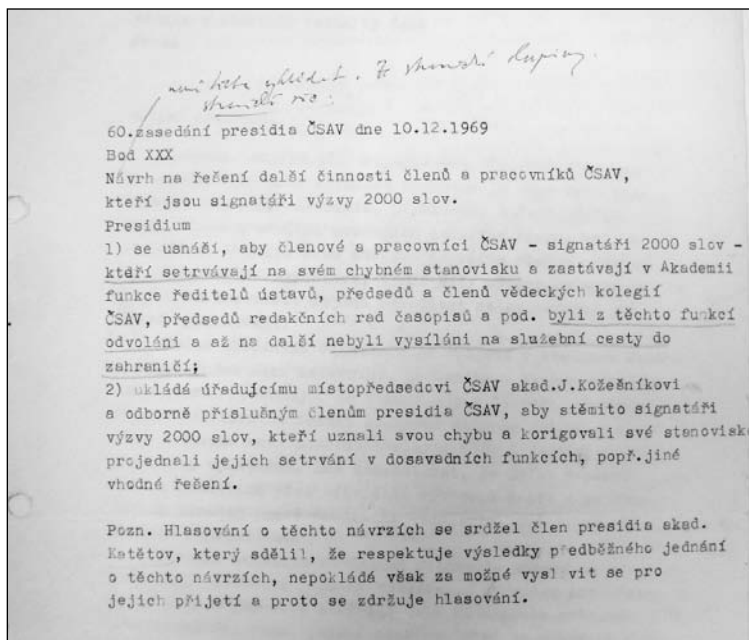
A neradostná očekávání dalšího osudu manifestu i jeho signatářů se ukázala jako důvodná. Hned zkraje „normalizace“ se „Dvou tisíc slov“ zmocnila prointervenční propaganda a vybavila je demonizujícím pláštěm přesně v duchu brežněvovské interpretace. Pro „normalizační“ výklad manifest představoval vtělení „kontrarevolučních snah“. Měsíc po výměně Alexandra Dubčeka ve svém čele navrhlo předsednictvo ÚV KSČ potrestat ty členy ústředního výboru strany, kteří se k prohlášení „Dva tisíce slov“ přihlásili.¹⁶⁷ A snaživá replikace tohoto návodu udělala z podpisu

164 Příkladem přímo inspirovaných aktivit může být otevřený dopis „...a co Napajedla“ ze 3.8.1968, adresovaný představitelům Městského národního výboru, Místní organizace KSČ a Národní fronty v Napajedlech, který podepsalo 42 občanů tohoto moravského města. „Pisatelé v něm položili městským funkcionářům deset otázek a požadovali větší informovanost občanů a jejich podíl na tvorbě místní politiky. (...) Po nástupu normalizace byla petice pohotově aktualizována, nazvána 2000 napajedelských slov, a později v čistkách použita k tvrdým postihům.“ (PECKA, Jindřich – BELDA, Josef – HOPPE, Jiří (ed.): *Občanská společnost 1967–1970: Sociální organismy a hnutí Pražského jara 1967–1970*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. II/2.) Brno, Doplněk 1998, s. 385, pozn. č. 3.)

165 JELÍNEK, M.: Úvodní slovo, s. 4 (viz pozn. 103).

166 Dušan Havlíček vzpomíná, že měl v srpnových dnech Vaculíkovi vyřídit od tajemníka ÚV KSČ Zdeňka Mlynáře, „že by měl aspoň načas odjet ze země. (...) ...Vaculík odpověděl, že nevidí jediný důvod, proč by měl někam odjíždět. Zneklidnělý Mlynář naléhal, aby se tedy aspoň přechodně odstěhoval na nějakou chatu v pohraničí, kdyby náhodou. Není vyloučeno, že u některých osobností byl nějaký ‘vyšší’ zájem, aby odjeli do zahraničí nebo aby se nevraceli.“ (HAVLÍČEK, D.: *Jaro na krku*, s. 199 – viz pozn. 9.)

167 „PÚV KSČ ... se usnáší předložit plenárnímu zasedání ÚV KSČ návrh 1. na vyloučení z řad členů ÚV KSČ Karla Kosíka, Františka Pavlíčka a Karla Pavlišťka vzhledem k tomu, že i nyní nesouhlasí s hodnocením ‘2000 slov’ jako protistranické platformy a odmítají změnit svá stanoviska vyjádřená podpisem ‘2000 slov’; 2. na udělení stranického trestu napomenutí a) s[oudruhovi] Oldřichu Starému, který své vystoupení na plénu ÚV a písemné sdělení PÚV KSČ považuje za distancování se od ‘2000 slov’; b) s[oudruhovi] Jiřímu Gočároví, vzhledem k tomu, že podepsal dodatek ‘Jen několik slov’ a zaujal k této chybě sebekritický postoj; 3. na udělení stranického trestu důtky s výstrahou s[oudruhovi] Martinu Vaculíkovi, vzhledem k vysoké stranické funkci, kterou zastával a která u něho odůvodňovala předpoklad větší politické rozvahy, i když ve svém vystoupení se hodlá distancovat.“ (NA, f. 1499, sv. 96, arch. j. 159, b. 3 – Usnesení 131a. mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ z 30.5.1969.)

Záznam o postihu signatářů manifestu „Dva tisíce slov“ z řad zaměstnanců Československé akademie věd, o kterém rozhodlo prezidium ČSAV na svém zasedání 10. prosince 1969 (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd AV ČR, v. v. i., Praha)

manifestu jedno z hlavních témat stranických „pohovorů“¹⁶⁸ i zaměstnaneckých čistek – s tragickým dopadem na kariéry jeho signatářů. Za příklad lze vzít situaci v Československé akademii věd, jejíž nové vedení se rozhodlo se signatáři rázně vypořádat a 10. prosince 1969 určilo, „aby členové a pracovníci ČSAV – signatáři 2000 slov – kteří setrvávají na svém chybném stanovisku a zastávají v akademii

168 Na začátku září 1969 Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ rozhodla v souvislosti s prohlášením „Dva tisíce slov“ „zavést disciplinární řízení“ s Janem Brodem, Ladislavem Tondlem, Miloslavem Králem a Antonínem J. Liehmem, konstatovala, že proti dalším organizátorům (Milan Jungmann, Ladislav Velenský, Zdeněk Fořt, Miroslav Jelínek a Ludvík Vaculík) „je vedeno disciplinární řízení v jiné souvislosti“, a dále rozhodla „zavést stranické šetření“ s Janem Procházkou, Janem Šternem, Pavlem Kohoutem, Jiřím Hanzelkou, Jiřím Pelikánem, Zdeňkem Hejzlarem, Robertem Horákem, Věnkem Šilhánem, Jaromírem Literou, Karlem Kostrounem, Dušanem Havlíčkem, Otou Šikem, Josefem Pavlem, Oskarem Bizíkem, Josefem Hodicem, Janem Večeřou, Františkem Novákem, Aloisem Poledňákem a Milošem Hájkem. (Viz NA, f. 1499, sv. 103, arch. j. 170, k informaci 5 – Z usnesení pléna ÚKRK KSČ konaného ve dnech 4.–5.9.1969.)

funkce ředitelů ústavů, předsedů a členů vědeckých kolegií, předsedů redakčních rad časopisů apod., byli z těchto funkcí odvoláni a až na další nebyli vysíláni na služební cesty do zahraničí¹⁶⁹. O dvanáct dní později pak předsednictvo ÚV KSČ schválilo „soubor opatření ke konsolidaci politické situace v ČSAV“, v němž se nekompromisně pravilo, že „signatáři, pokud neodvolají, budou do konce roku 1969 zbaveni všech funkcí v ČSAV“¹⁷⁰.

Trvalé problémy měl s dědictvím manifestu Ludvík Vaculík¹⁷¹ i všichni ostatní „zveřejnění“ signatáři. Buldočí jalovost režimního tažení proti nim lze asi nejlépe ilustrovat na životním osudu Jana Vanýska, lékaře, který manifest kvůli několika formulacím nepodepsal, ale přesto nedopatřením na seznamu signatářů figuroval. Při čistkách pak odmítl svůj podpis odvolat, a tak musel odejít z kliniky i z funkce rektora Univerzity J. E. Purkyně v Brně.¹⁷² V této likvidační atmosféře část signatářů provedla rituální sebekritiku a svůj podpis revidovala.¹⁷³

Definitivní tvar „správné“ „normalizační“ interpretaci manifestu dal dokument s názvem „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“, přijatý na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 11. prosince 1970, který se na dalších téměř dvacet let stal jediným, nezpochybnitelným a závazným výkladem „pražského jara“. Přestože „Poučení“ věnovalo výraznou pozornost výkladu „kontrarevoluce“ v médiích, pro jednoznačné uchopení „Dvou tisíc slov“ mu stačily jen tři věty: „Projevem otevřeného a koordinovaného nástupu reakce bylo zveřejnění kontrarevoluční platformy 2000 slov, která byla přímým návodem k násilným akcím a k de-

169 WICHTERLE, O.: *Vzpomínky*, s. 159 n. (viz pozn. 40).

170 URIANEK, K. – MICHÁLKOVÁ, K.: *Československo 1966–1970 (přehled událostí)*, s. 607 (viz pozn. 13); srv. též materiály v Archivu Akademie věd, fond Wichterle Otto, karton 4.

171 V dopise z 15.9.1969 psal Vaculík Janu Šimsovi: „Byl jsem u rozhovoru na ÚV ohledně dvou tisíc [slov] a chtěli jen znát fakta, co jak se odehrálo, závěry si udělají jindy a jinde, jednali velice slušně a zdvořile a s náznačkou snahy pomoci mi tím, že bych přijal roli svedeného chlapce z hor, který formuloval myšlenky dodané někým jiným. Jelikož jsem ješitný, urazil jsem se.“ (ŠIMSA, J. – VACULÍK, L.: *Vážený pane Mikule*, s. 26 – viz pozn. 45.) Ve svých vzpomínkách na toto období později Vaculík poznamenal: „V druhém plánu (vyšetřovatelů – pozn. autora) cítil jsem vždy tiché snování mého procesu kvůli Dvěma tisícům slov, procesu, v němž by se mělo dokázat, že jsem na zahraniční objednávku a za peníze napsal program, podle něhož moji muži, které by mi dokonce předvedli a odsoudili by je se mnou, provedli ty a ty trestné činy ... a byl by to generální proces zahrnující Dubčeka.“ (VACULÍK, L.: *Nepaměti*, s. 67 n. – viz pozn. 60.)

172 „Byl jsem znovu vyzván, abych odvolal svůj podpis. Znovu jsem ... vysvětloval, že nemohu odvolat něco, co jsem nepodepsal. Vybídlí mě tedy, abych napsal do novin, že můj podpis byl ... podvod. I kdybych napsal jen čistou pravdu, připadal bych si jako zbabělec. (...) Nemohu odvolávat svůj podpis [pod] něčím, co jsem nikdy nepodepsal. To by bylo nelogické a neplatné.“ (VANÝSEK, J.: *Prožil jsem zvláštní století*, s. 340 a 344 – viz pozn. 48.)

173 Srv. např. (ře): Vím, že jsem udělal chybu: Jiří Raška se distancuje od svého podpisu pod 2000 slov. In: *Rudé právo* (12.5.1970), s. 2.

strukci socialistického systému. Tato kontrarevoluční výzva šla zároveň nejdále v rozněcování nenávisti proti Sovětskému svazu a vyjadřovala dokonce veřejnou pohružku našim spojencům ozbrojeným konfliktem. Záměrné opublikování tohoto kontrarevolučního pamfletu v předvečer okresních konferencí ovlivnilo jejich průběh a volbu delegátů na krajské konferenci.¹⁷⁴ Tato redefinice poslání „Dvou tisíc slov“ si přímo vynucovala, aby manifest ve svém původním obraze nejprve vymizel z paměti,¹⁷⁵ a pak se znovuzrodil jako mytický strašák všech, co nechtějí „mít problémy“. A jako takový našel své místo v „normalizační“ politice, žurnalistice i literatuře: „hrdinka jedné prózy se dokonce musí zamknout na toaletě, když ji ostatní honí a nutí podepsat Dva tisíce slov“.¹⁷⁶

Manifest ale z kolektivní paměti nezmizel, naopak – současnost „Dva tisíce slov“ traktuje jako „nejslavnější český komentář“¹⁷⁷ či jako dokument hodný výuky na základních školách.¹⁷⁸ Čím je tak výjimečný? Svým obsahem nevybočuje nijak mimořádně z tehdejšího kontextu¹⁷⁹ a jádro jeho výpovědi bylo z větší části již dříve opakovaně tematizováno v dobových médiích (snad jen s výjimkou onoho méně frekventovaného apelu na osobní iniciativu). Kouzlo manifestu je asi nutné hledat v jeho formě – Vaculíkovi se podařilo sestavit vtipný, čtivý a nadčasový výraz víry v možnosti vůle ke změně. Inteligentní načasování pak manifestu vydobylo aktuálnost a intenzitu kolektivního prožitku. Ale ani to by nestačilo. Dějinnou nepominutelnost „Dvěma tisícům slov“ zřejmě přisoudila až hysterická reakce dobových politických elit.

---

174 *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*. Praha, Oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ 1971, s. 18.

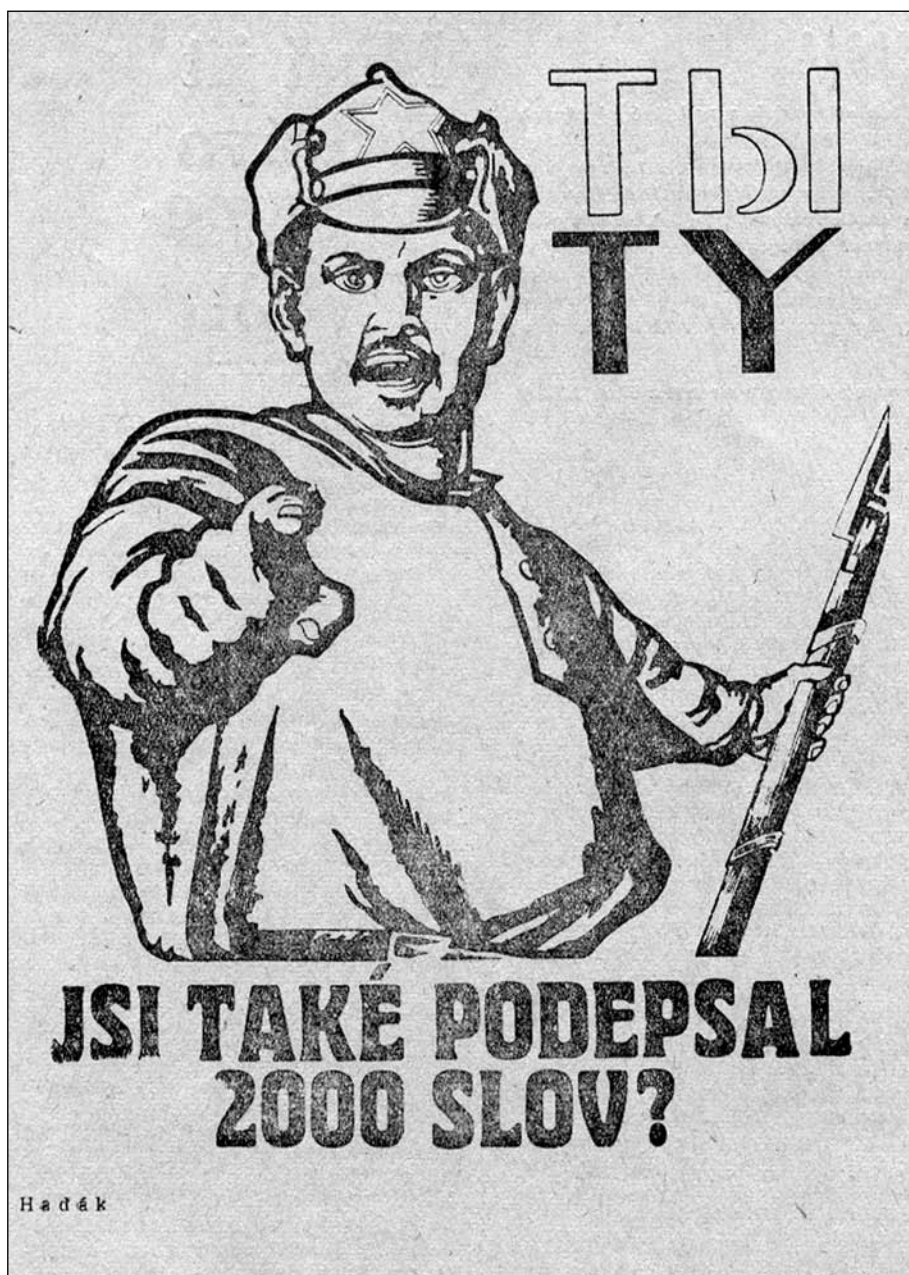
175 Ilustrací může být exemplář deníku *Práce* v Národní knihovně v Praze; stránky se zněním manifestu jsou z něj – příznačně – vyřezané.

176 ŠPORKOVÁ, Alena: Poučena z krizového vývoje: Obraz „pražského jara“ v „normalizační“ próze. In: *Soudobé dějiny*, roč. 12, č. 2 (2005), s. 328.

177 NĚMEČEK, Tomáš: Dva tisíce slov starého mistra. In: <http://hn.ihned.cz/c1-25696070-dva-tisice-slov-stareho-mistra>.

178 Srv. SOTOLÁŘ, Zdeněk: Dokumenty k výuce: Dva tisíce slov. In: *Metodický portál RVP*. Viz <http://www.rvp.cz/clanek/2388>.

179 V prosinci 1968 dokonce Otto Wichterle napsal v dopise Otakarů Poupovi: „Onehdy jsem si přečetl znova našich dva tisíce slov a byl jsem trochu zklamán jejich krotkostí ve srovnání s tím, co bylo vyprovokováno okupací a co se dnes publikuje.“ (AAV ČR, f. Wichterle Otto, k. 3.)

Karikatura kreslíře Miroslava Lidáčka upoutala čtenáře Literárních listů 1. srpna 1968

Příloha č. 1

**Dva tisíce slov, které patří dělníkům,
zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem¹**

Nejdřív ohrozila život našeho národa válka. Pak přišly další špatné časy s událostmi, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter. S nadějami přijala většina národa program socialismu. Jeho řízení se však dostalo do rukou nepravým lidem. Nevadilo by tolik, že neměli dost státnických zkušeností, věcných znalostí ani filosofického vzdělání, kdyby aspoň byli měli víc obyčejné moudrosti a slušnosti, aby uměli vyslechnout mínění druhých a připustili své postupné vystřídání schopnějšími.

Komunistická strana, která měla po válce velikou důvěru lidí, postupně ji vyměňovala za úřady, až je dostala všechny a nic jiného už neměla. Musíme to tak říci a vědí to i ti komunisté mezi námi, jejichž zklamání nad výsledky je tak velké jako zklamání ostatních. Chybná linie vedení změnila stranu z politické strany a ideového svazku v mocenskou organizaci, jež nabyla velké přitažlivosti pro vládychtivé sobce, vy[po]čítavé zbabělce a lidi se špatným svědomím. Jejich příliv zapůsobil na povahu i chování strany, která nebyla uvnitř zařízena tak, aby v ní bez ostudných příhod mohli nabývat vlivu pořádní lidé, kteří by ji plynule proměňovali, tak aby se stále hodila do moderního světa. Mnozí komunisté proti tomuto úpadku bojovali, ale nepodařilo se jim zabránit ničemu z toho, co se stalo.

Poměry v komunistické straně byly modelem i příčinou stejných poměrů ve státě. Její spojení se státem vedlo k tomu, že ztratila výhodu odstupu od výkonné moci. Činnost státu a hospodářských organizací neměla kritiku. Parlament se odnaučil rokovat, vláda vládnout a ředitelé řídit. Volby neměly význam, zákony ztratily váhu. Nemohli jsme důvěřovat svým zástupcům v žádném výboru, a když jsme mohli, nedalo se po nich zas nic chtít, protože nemohli ničeho dosáhnout. Ještě horší však bylo, že jsme už téměř nemohli důvěřovat ani jeden druhému. Osobní i kolektivní čest upadla. S poctivostí se nikam nedošlo a o nějakém oceňování podle schopností darmo mluvit. Proto většina lidí ztratila zájem o obecné věci a starala se jen o sebe a o peníze, přičemž ke špatnosti poměrů patří i to, že ani na ty peníze není dnes spolehnoutí. Pokazily se vztahy mezi lidmi, ztratila se radost z práce, zkrátka přišly na národ časy, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter.

Za dnešní stav odpovídáme všichni, více však komunisté mezi námi, ale hlavní odpovědnost mají ti, kdo byli součástí či nástrojem nekontrolované moci. Byla to moc umíněné skupiny rozprostřená pomocí stranického aparátu z Prahy do každého okresu a obce. Tento aparát rozhodoval, co kdo smí a nesmí dělat, on řídil družstevníkům družstva, dělníkům závody a občanům národní výbory. Žádná organizace nepatřila ve skutečnosti svým členům, ani komunistická. Hlavní vinou a největším klamem těchto vládců je, že svou zvlí vydávali za vůli dělnictva. Kdybychom tomu klamu chtěli věřit, museli bychom dnes dávat za vinu dělníkům úpadek našeho hospodářství, zločiny na nevinných lidech, zavedení cenzury, která

zabránila, aby se o tom všem psalo, dělníci by byli vinni chybnými investicemi, ztrátami obchodu, nedostatkem bytů. Nikdo rozumný samozřejmě v takovou vinu dělnictva neuvěří. Všichni víme, zejména to ví každý dělník, že dělnictvo prakticky nerozhodovalo v ničem. Dělnické funkcionáře dával odhlasovat někdo jiný. Zatímco se mnozí dělníci domnívali, že vládnou, vládla jejich jménem zvláště vychovávaná vrstva funkcionářů stranického a státního aparátu. Ti fakticky zaujali místo svržené třídy a sami se stali novou vrchností. Spravedlivě však řekněme, že někteří z nich si tuto špatnou hru dějin dávno uvědomili. Poznáme je dnes podle toho, že odčiňují křivdy, napravují chyby, vracejí rozhodování členstvu a občanstvu, omezují pravomoc i početní stav úřednického aparátu. Jsou s námi proti zaostalým názorům v členstvu strany. Ale velká část funkcionářstva se brání změnám a má dosud váhu! Má pořád ještě v ruce mocenské prostředky, zvláště na okresech a v obcích, kde jich může užívat skrytě a nežalovatelně.

Od začátku letošního roku jsme v obrodném procesu demokratizace. Začal v komunistické straně. Musíme to říci a vědí to i ti nekomunisté mezi námi, kteří odsud už nic dobrého nečekali. Je ovšem třeba dodat, že tento proces ani nemohl jinde začít. Vždyť jenom komunisté mohli po celých dvacet let žít jakýmsi politickým životem, jen komunistická kritika byla u věcí, kde se dělaly, jen opozice v komunistické straně měla tu výsadu, že byla v doteku s protivníkem. Iniciativa a úsilí demokratických komunistů je proto jen splátkou na dluh, který celá strana má u nekomunistů, jež udržovala v nerovnoprávném postavení. Komunistické straně nepatří tedy žádný dík, patří jí snad přiznat, že se poctivě snaží využít poslední příležitosti k záchraně své i národní cti. Obrodný proces nepřichází s ničím příliš novým. Přináší myšlenky a náměty, z nichž mnohé jsou starší než omyly našeho socialismu a jiné vznikaly pod povrchem viditelného dění, měly být dávno vysloveny, byly však potlačovány. Nemějme iluzi, že tyto myšlenky vítězí teď silou pravdy. O jejich vítězství rozhodla spíše slabost starého vedení, které se zřejmě napřed muselo unavit dvacetiletým vládnutím, v němž mu nikdo nebránil. Zřejmě musely do plné formy dozrát všechny vadné prvky skryté už v základech a ideologii tohoto systému. Nepřeceňujme proto význam kritiky z řad spisovatelů a studentů. Zdrojem společenských změn je hospodářství. Správné slovo má svůj význam, jen když je řečeno za poměrů, které jsou už správně opracovány. Správně opracované poměry – tím se u nás, bohužel, musí rozumět naše celková chudoba a úplný rozpad starého systému vládnutí, kdy se v klidu a míru na náš účet zkompromitovali politikové jistého typu. Pravda tedy nevítězí, pravda prostě zbývá, když se všechno ostatní prosustruje! Není tudíž důvodu k národní vítězoslávě, je pouze důvod k nové naději.

Obracíme se na vás v tomto okamžiku naděje, která je však pořád ohrožena. Trvalo několik měsíců, než mnozí z nás uvěřili, že mohou promluvit, mnozí však nevěří ani teď. Ale promluvíli jsme už tak a tolik se odkryli, že svůj úmysl zlidštit tento režim musíme jedinečně dokončit. Jinak by odplata starých sil byla krutá. Obracíme se hlavně na ty, kdo zatím jen čekali. Čas, který nastává, bude rozhodující pro mnoho let.

Čas, který nastává, je léto s prázdninami a dovolenými, kdy se nám po starém

zvyku bude chtít všeho nechat. Vsaďme se však, že naši milí odpůrci si nedopřejí letního oddechu, budou mobilizovat své zavázané lidi a budou si už teď chtít zařídit klidné svátky vánoční! Dávejme tedy pozor, co se bude dít, snažme se tomu porozumět a odpovídat. Vzdejme se nemožného požadavku, aby nám vždycky někdo vyšší podal k věcem jediný výklad a jediný prostý závěr. Každý si bude muset udělat své závěry, na svou odpovědnost. Společné shodné závěry je možno najít jen v diskusi, k níž je nutná svoboda slova, která je vlastně jedinou naší demokratickou vymožeností letošního roku.

Do příštích dnů však musíme jít také s vlastní iniciativou a vlastními rozhodnutími.

Především budeme odporovat názorům, kdyby se vyskytly, že je možné dělat nějakou demokratickou obrodu bez komunistů, případně proti nim. Bylo by to nespravedlivé, ale také nerozumné. Komunisté mají vybudované organizace, v těch je třeba podpořit pokrokové křídlo. Mají zkušené funkcionáře, mají konečně pořád v ruce rozhodující páky a tlačítka. Před veřejností však stojí jejich Akční program, který je také programem prvního vyrovnání největší nerovnosti, a nikdo jiný nemá žádný stejně konkrétní program. Je třeba požadovat, aby se svými místními akčními programy přišli před veřejnost v každém okrese a v každé obci. Tu náhle půjde o velmi obyčejné a dávno čekané správné činy. KSČ se připravuje na sjezd, který zvolí nový ústřední výbor. Žádejme, aby byl lepší než ten dnešní. Říká-li dnes komunistická strana, že své vedoucí postavení napříště chce opírat o důvěru občanů a ne o násilí, věrme tomu potud, pokud můžeme věřit lidem, které už teď posílá jako delegáty na okresní a krajské konference.

V poslední době jsou lidé zneklidněni, že se postup demokratizace zastavil. Tento pocit je zčásti projevem únavy ze vzrušeného dění, zčásti odpovídá faktu: minula sezóna překvapivých odhalení, vysokých demisí a opájevých projevů nebývalé slovní smělosti. Zápas sil se však jen poněkud skryl, bojuje se o obsah a znění zákonů, o rozsah praktických opatření. Krom toho novým lidem, ministrům, prokurátorům, předsedům a tajemníkům, musíme popřát čas na práci. Mají právo na tento čas, aby se mohli buďto osvědčit, nebo zneškodnit. Krom toho v centrálních politických orgánech nelze dnes čekat víc. Stejně projevíly nechtě podivuhodné ctnosti.

Praktická kvalita příští demokracie závisí na tom, co se stane s podniky a v podnicích. Při všech našich diskusích nakonec nás mají v rukou hospodáři. Dobré hospodáře je třeba hledat a prosazovat. Je pravda, že všichni jsme ve srovnání s rozvinutými zeměmi špatně placeni a někteří ještě hůř. Můžeme žádat víc peněz – které lze natisknout a tím znehodnotit. Žádejme však spíše ředitele a předsedy, aby nám vložili, co a za kolik chtějí vyrábět, komu a zač prodávat, kolik se vydělá, co z toho se vloží do modernizace výroby a co je možno rozdělit. Pod zdánlivě nudnými titulkami běží v novinách odraz velmi tvrdého boje o demokracii nebo koryta. Do toho mohou dělníci jakožto podnikatelé zasáhnout tím, koho zvolí do podnikatelských správ a podnikových rad. Jakožto zaměstnanci mohou pro sebe udělat nejlíp, když si za své zástupce zvolí do odborových orgánů své přirozené vůdce, schopné a čestné lidi bez ohledu na stranickou příslušnost.

Jestliže nelze v této době čekat od nynějších centrálních politických orgánů

víc, je třeba dosáhnout více v okresech a obcích. Žádejme odchod lidí, kteří zneužili své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě. Je třeba vynalézat způsoby, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, rezoluce, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávka, bojkot jejich dveří. Odmítat však způsoby nezákonné, neslušné a hrubé, jelikož by jich využili k ovlivňování Alexandra Dubčeka. Náš odpor k psaní hrubých dopisů musí být tak všeobecný, aby každý takový dopis, který ještě dostanou, bylo možno považovat za dopis, který si dali poslat sami. Oživujme činnost Národní fronty. Požadujme veřejná zasedání národních výborů. K otázkám, které nechce nikdo znát, ustavujme vlastní občanské výbory a komise. Je to prosté: sejde se několik lidí, zvolí předsedu, vedou řádně zápis, publikují svůj nálezný, žádají řešení, nedají se zakřiknout. Okresní a místní tisk, který většinou zdegeneroval na úřední troubu, proměňujme v tribunu všech kladných politických sil, žádejme ustavení redakčních rad ze zástupců Národní fronty nebo zakládejme jiné noviny. Ustavujme výbory na obranu svobody slova. Organizujme při svých shromážděních vlastní pořádkovou službu. Uslyšíme-li divné zprávy, ověřujme si je, vysílejme delegace na kompetentní místa, jejich odpovědi zveřejňujme třeba na vratech. Podporujme orgány bezpečnosti, když stíhají skutečnou trestnou činnost, naší snahou není způsobit bezvládní a stav všeobecné nejistoty. Vyhybejme se sousedským hádkám, neožirejme se v politických souvislostech. Prozrazujme fyzly.

Oživený letní pohyb po celé republice vyvolá zájem o uspořádání státoprávního vztahu mezi Čechy a Slováky. Považujeme federalizaci za způsob řešení národnostní otázky, jinak je to jen jedno z významných opatření k demokratizaci poměrů. Toto opatření samo o sobě nemusí ani Slovákům přinést lepší život. Režim – v českých zemích zvlášť a na Slovensku zvlášť – se tím ještě neřeší. Vláda stranicko-státní byrokracie může trvat, na Slovensku dokonce o to líp, že jako „vybojovala větší svobodu“.

Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tváří v tvář všem přesilám můžeme jedinečně trvat slušně na svém a nezačínat si. Své vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba se zbraní, pokud bude dělat to, k čemu jí dáme mandát, a své spojence můžeme ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme. Naše podrážděné výtky a neargumentovaná podezření musí jen ztěžovat postavení naší vlády, aniž nám pomohou. Rovnoprávné vztahy si beztak můžeme zajistit jedinečně tím, že zkvalitníme své vnitřní poměry a dovedeme obrodný proces tak daleko, že jednou ve volbách si zvolíme státníky, kteří budou mít tolik statečnosti, cti i politického umu, aby takové vztahy ustavili a udrželi. To je ostatně problém naprosto všech vlád všech menších států světa!

Letošního jara vrátila se nám znovu jako po válce velká příležitost. Máme znovu možnost vzít do rukou naši společnou věc, která má pracovní název socialismus, a dát jí tvar, který by lépe odpovídal naší kdysi dobré pověsti i poměrně dobrému mínění, jež jsme o sobě původně měli. Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se všecko dovíme. Tím končí toto naše prohlášení k dělníkům,

zemědělcům, úředníkům, umělcům, vědcům, technikům a všem. Napsáno bylo z podnětu vědců.

* * *

Podpisy nejsou úplnou sbírkou souhlasu, nýbrž jen vzorkem z různých skupin občanstva podle toho, jak bylo koho možno zastihnout.

Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. In: Literární listy, roč. 1, č. 18 (27. června 1968), s. 1 a 3 (nesignováno)

-
- 1 Manifest byl – bez uvedení autorství – na konci června 1968 zveřejněn celkem v šesti listech: Dva tisíce slov, která patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. In: *Práce* (27.6.1968), s. 5; Dva tisíce slov, která patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. In: *Mladá fronta* (27.6.1968), s. 1 a 3); Dva tisíce slov, která patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. In: *Zemědělské noviny* (27.6.1968), s. 1 a 2; Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem. In: *Literární listy*, roč. 1, č. 18 (27.6.1968), s. 1 a 3; 2000 slov. In: *Nová svoboda* (29.6.1968), s. 4; Dvetisíc slov, které patria robotníkom, poľnohospodárom, úradníkovi, vedcom, umelcom a všetkým. In: *Smena* (29.6.1968), s. 3. Bez nároku na úplnost je třeba zmínit ještě dvě pozdější vydání v antologiích publicistiky z doby „pražského jara“: *Jaro 1968: Čítanka pro děti a mládež*. Kolín n/R., 150 000 slov – Index 1989, s. 225–227; HOPPE, Jiří (ed.): *Pražské jaro v médiích: Výběr z dobové publicistiky*. (Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. XI.) Praha – Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Doplněk 2004, s. 219–223.

Příloha č. 2

Jen několik slov

Československý leden 1968 už vešel do historie. Zápas o něj však neskončil.

Loňské Vánoce, letošní Nový rok, a dokonce i Hromnice, se tolik lišily od předchozích. Od chvíle, kdy jsme začali žít život dospělých lidí, věřili jsme v člověka, v lidstvo, ve spravedlnost, ve svobodu, v rozum, ve štěstí, v rovnost, ve svět bez válečného vraždění a sociálních křivd. Řešení problémů současného světa tak, jak je chápe humanistický socialismus a také socialistický humanismus, mělo pro nás obrovskou přitažlivost. A nejen to: i náš souhlas.

Mnohé z toho, čím jsou popsány stránky historie uplynulých let života našich národů, tuto naši víru zrazovalo, šlapalo a málem uskrtilo. Mnozí z nás už přestávali věřit, že je možné ještě ji vzkřísit, mnozí z nás rezignovali na to, že by ještě za svého života mohli spatřit naplnění alespoň některých ideálů, s nimiž tento život žili. Leden 1968 nám tuto naději vrátil.

Od té chvíle však začaly dlouhé dny a týdny obav a strachu, aby někdo opět nepřišel a neoloupil tuto zemi i její lid o perspektivu svobodného socialistického života, jehož nová možnost se před nimi otevřela. Většina z nás nejsou lidé političtí. Po dlouhá léta jsme byli jen objekty politiky, nanejvýš jejími diváky. V uplynulých měsících jsme však cítili, mnozí z nás poprvé, podruhé v životě, že nemůžeme, že nechceme stát stranou. Že jde o příliš mnoho. Nejsme z těch, kdo jdou životem s novinami v rukou, kdo tráví čas u televizorů a rozhlasových přijímačů, dychtiví posledních zpráv. V uplynulých měsících se z nás stali takoví lidé. Až nám bylo chvílemi divné, jak snadno jsme měnili klid pracoven a laboratoří za hluk veřejného života. Ale nemohli jsme jinak.

A tu se nám, kteří jsme přicházeli k politice většinou zdaleka, rýsoval zvláštní, zneklidňující obraz. V čele země skupina lidí, kteří měli v lednu odvahu i svědomí, udělali, co bylo třeba, a získali důvěru nejširších národních vrstev nejen pro sebe, ale i pro cestu, po které vykoučili. A kolem nich, daleko i blízko, stále ještě lidé zoufale a nerozlučně spjatí se vším minulým, kteří čekají na svou příležitost. Měli jsme pocit, že až ta příležitost přijde, nezastaví se před ničím. Ani před jednáním za zády vlastního lidu, ani před jednáním za zády vlastní strany. Jen aby zastavili vlnu, která je hrozila neodvolatelně pohltit.

Viděli jsme, že jejich čas se krátí, že jsou stále více hnáni do kouta, a že se nuž, který drží v ruce, stává proto stále nebezpečnějším. Pro nás i pro ty, jimž jsme po lednu dali svou důvěru. Proto jsme požádali jednoho z nás, aby to řekl, aby zavolal i naším jménem na lidi této země: Pozor! Ještě není vyhráno! Všichni musíme střežit, co se v lednu zrodilo a co je dosud tak křehké a zranitelné.

Tak, z této starosti a obav, se zrodilo oněch Dva tisíce slov a mezi nimi i těch čtyřicet, o nichž bylo již tolik řečeno a napsáno. Možná, že jsme mylně odhadli

jejich váhu, zvyklí spíše vážit na nejpřesnějších vahách věci zcela jiné než slova. Za to ať nás soudí tento lid a ti, jimž svěřil svůj osud. Ukazuje se však, že jsme se nemýlili v tom hlavním: v odhadu, že nastoupená cesta je stále v nebezpečí a že lidé, kteří se octli mimo ni, jsou schopni všeho. Ve jménu socialismu jsou ochotni obětovat každou naději socialismu v Československu. Ve jménu komunismu jsou ochotni obětovat nikdy nebyvalou možnost obnovy prestiže komunistické strany v této zemi. Ve jménu národních a státních zájmů jsou ochotni popřít nejzákladnější principy národní a státní suverenity. Ve jménu obrany zájmů dělníků jsou rozhodnuti znemožnit jim, aby sami rozhodovali o svých osudech. Před těmito lidmi jsme chtěli varovat, proti nim jsme chtěli vyburcovat bdělost všech poctivých Čechů a Slováků, pro něž uskutečnění velkých humanistických ideálů socialismu je u nás nerozlučně spjato s lednem roku 1968 a s těmi, kteří ho reprezentují.

Nikoli však tento lid, nýbrž jiní se rozhodli nás odsoudit a vypálit nám na čelo znamení kontrarevoluce. Jenomže tento pokus nezanechal na našem čele stopu. Jde totiž o nepravdu stejně zřejmou, jako je zřejmé, proč a k čemu bylo naší výzvy zneužito. Československý lid naopak znovu projevil velkou znalost a rozvahu, nedal se vyprovokovat nikým a ničím, vědom si, že právě v tom je v tuto chvíli naše největší síla.

Jsme a vždycky budeme hrdi na to, že Československo má v tuto chvíli vládu, které už zneužít nelze a jež rozumí hlasu svého lidu. Jsme rádi, že rozhodující síla v této zemi, Komunistická strana Československa, položila na misku vah, vážících její oprávnění hrát vedoucí politickou roli, argument, který má váhu nejvyšší, že se ztotožnila s obranou svrchovanosti našeho lidu. Myslíme, že je důležité, aby prestiž komunistické strany v Československu takto vzrůstal[a]. Protože ona bude i v budoucnosti nepochybně hlavním ručitelem vývoje ke skutečnému demokratickému socialismu a ke splnění úkolů, jež ji i nás všechny čekají, bude potřebovat důvěru a podporu spolehlivé většiny našich národů.

Označili nás za kontrarevoluční síly a naše dva tisíce slov za kontrarevoluční výzvu. Bylo by tragické, kdyby se k tomuto označení připojili i lidé, kteří vládnu v této republice, znají tuto zemi, znají i nás, vědí, kdo jsme a co chceme, lidé, kteří mají naši důvěru, naši podporu i naši úctu. To se však nestalo. Obvinění byla odmítnuta a důstojně uvedena na pravou míru.

Naše důvěra, podpora a úcta tím ještě vzrostly. Zároveň se zmenšily i naše obavy. Lidé, jichž jsme se obávali, byli znovu demaskováni, jejich skutečná tvář byla opět odhalena. Vedení KSČ a vláda mohou spoléhat na naši podporu při definitivním odstraňování tohoto největšího nebezpečí, jež hrozí tomu, aby Československo bylo zemí skutečně demokratickou, skutečně socialistickou, skutečně svrchovanou, skutečným státem pracujících. A jen Československo socialistické a demokratické může být skutečně spolehlivým spojencem těch, s nimiž je spjato přátelsky i smluvně a kteří dříve nebo později pochopí, že spojení takového Československa je nejlepším zárukou i pro ně samotné.

Jednota na principech socialismu, demokracie, národní i státní svrchovanosti a věrnosti základním zásadám našeho mezinárodního postoje je dnes tím, co

nejvíce potřebujeme. Tato jednota je dnes taková jako nikdy. Nedopusťme, aby ji jakkoli oslabila či narušila slova. Ať je jich, kolik chce.¹

Jen několik slov. In: Literární listy, ročník 1, číslo neuvedeno, zvláštní vydání z 19. července 1968, s. 1 (nesignováno)

---

1 Přestože text nebyl signován jeho autorem (Antonínem J. Liehmem), byl doplněn o řadu podpisů signatářů „Dvou tisíc slov“ a dalších jmen. Tyto podpisy byly uvozeny krátkým redakčním komentářem: „Toto stanovisko vznikalo v letním období, kdy mnoho signatářů článku ‘2000 slov’ je nedosažitelných. Mohli jsme tedy podepsat do uzávěrky listu pouze ty z nich, které jsme zastihli. Na reportážní cestě je rovněž autor ‘2000 slov’ LUDVÍK VACULÍK. Věříme, že se mu naše zvláštní vydání dostane do rukou a že s ním bude souhlasit. Jeho případný podpis, stejně jako podpisy ostatních signatářů i těch, kteří se k dnešnímu stanovisku dodatečně připojí, otiskneme v příštím pravidelném čísle Literárních listů, které vyjde dne 25. července t. r. K signatářům ‘2000 slov’ se připojili i další: (...)“ Článek „Jen několik slov“ otiskl v mírně zkráceném znění také deník *Mladá fronta* (20.7.1968), s. 1 n. Redakce text předeslala dvěma úvodními větami: „Pod tímto titulkem otisklo včerejší zvláštní vydání Literárních listů pokračování známého provolání ‘2000 slov’. Protože jsme uveřejnili ‘2000 slov’, považujeme za nutné aspoň v menším zkrácení vás seznámit i se včerejším provoláním.“ Za článkem následovala jména signatářů.

Příloha č. 3

**Soupis prvních signatářů prohlášení
„Dva tisíce slov“ a „Jen několik slov“**

datum zveřejnění podpisu	titul	jméno	příjmení	zaměstnání
27.6.1968	národní umělec	Beno	Blachut	člen opery Národního divadla Praha
27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Jan	Brod	ředitel Ústavu pro choroby oběhu krevního, Praha
27.6.1968		Marie	Buzková	ošetřovatelka prasnic, Chotěbuz
27.6.1968	akademik	Bohumil	Bydžovský	matematik
27.6.1968 i 19.7.1968	docent dr.	Jiří	Cvekl	filozof
27.6.1968 i 19.7.1968		Věra	Čáslavská	olympijská vítězka [19. 7. uvedeno „mistryně sportu“]
27.6.1968		Zdeněk	Čechrák	dělník ČKD
27.6.1968		Zdeněk	Fiala	technik ČKD
27.6.1968		Milan	Hanuš	dělník ČKD
27.6.1968 i 19.7.1968	ing.	Jiří	Hanzelka	spisovatel
27.6.1968		Zdeněk	Holec	dělník ČKD
27.6.1968 i 19.7.1968	MUDr.	Miroslav	Holub	vědecký pracovník Mikrobiologického ústavu ČSAV
27.6.1968 i 19.7.1968		Rudolf	Hrušínský	herec a režisér
27.6.1968		Dušan	Hrůza	dělník ČKD
27.6.1968		Jan	Chocena	soukromý rolník, Chotěbuz
27.6.1968		Jaromil	Jireš	filmový režisér
27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Vilo	Jurkovič	přednosta II. interní kliniky lékařské fakulty UK v Hradci Králové
27.6.1968	profesorka MUDr., DrSc.	Věra	Kadlecová	přednosta oční kliniky fakultní nemocnice UK v Praze
27.6.1968	docent dr.	A[lois]	Knop	pedagogický institut v Ostravě
27.6.1968 i 19.7.1968		Karel	Kosík	filozof [a člen ÚV KSČ]
27.6.1968 i 19.7.1968	akademik	Jaromír	Koutek	geolog
27.6.1968	ing., CSc.	Miroslav	Král	Vysoká škola politická ÚV KSČ

27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Jiří	Král	přednosta Ústavu tělovýchovného lékařství v Praze
27.6.1968		Karel	Krautgartner	dirigent Tanečního orchestru Čs. rozhlasu
27.6.1968		Otomar	Krejča	režisér
27.6.1968	profesor MUDr., DrSc.	Vladislav	Kruta	přednosta Fyziologického ústavu Univerzity J. E. Purkyně v Brně
27.6.1968 i 19.7.1968	akademik	Vilém	Laufberger	přednosta laboratoře grafických vyšetřovacích metod v Praze
27.6.1968	profesor MUDr.	Pavel	Lukl	přednosta interní kliniky Palackého univerzity v Olomouci, předseda Kardiologické společnosti a vicepresident Evropské kardiologické společnosti
27.6.1968		Zuzana	Marysová	Státní statek Chotěbuz
27.6.1968		Jiří	Menzel	režisér
27.6.1968		Vladimír	Mostecký	technik ČKD
27.6.1968		Jaroslav	Němec	dělník ČKD
27.6.1968		Josef	Neveršil	dělník ČKD
27.6.1968 i 19.7.1968	JUDr.	Božena	Pátková	advokátka, Praha
27.6.1968	dipl. ing.	Emil	Petýrek	ředitel Hornického ústavu ČSAV, člen korespondent ČSAV
27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Otakar	Poupa	vedoucí 3. odd. Fyziologického ústavu ČSAV v Praze, člen korespondent ČSAV
27.6.1968	profesor MUDr., DrSc.	Jaroslav	Procházka	přednosta chirurgické kliniky Fakultní nemocnice v Hradci Králové
27.6.1968		Yvonne	Přenosilová	zpěvačka
27.6.1968	národní umělec	Alfréd	Radok	režisér
27.6.1968		Emil	Radok	filmový režisér
27.6.1968		Jiří	Raška	olympijský vítěz
27.6.1968	národní umělec	Jaroslav	Seifert	[básník]
27.6.1968	profesor MUDr., DrSc.	[Bohumil]	Sekla	přednosta Biologického ústavu UK v Praze
27.6.1968	akademik DrSc.	Zdeněk	Servít	ředitel Fyziologického ústavu ČSAV v Praze

27.6.1968	docent ing., CSc.	Jiří	Sláma	Výzkumný ústav ekonomiky průmyslu a stavebnictví v Praze
27.6.1968		Jiří	Snížek	technik ČKD
27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Oldřich	Stary	rektor Karlovy univerzity v Praze, člen korespondent ČSAV [a člen ÚV KSČ]
27.6.1968		Jiří	Suchý	básník
27.6.1968 i 19.7.1968	docent MUDr.	Mojmír	Ševčík	krajský traumatolog Severomoravského kraje, Ostrava [19. 7. uvedeno Vojmír Ševčík]
27.6.1968		Karel	Šilha	dělník ČKD
27.6.1968		Jiří	Šlitr	hudební skladatel
27.6.1968		Václav	Šroub	dělník ČKD
27.6.1968		Jan	Švankmajer	filmový režisér
27.6.1968		Marie	Tomášová	herečka
27.6.1968	profesor PhDr., DrSc.	Ladislav	Tondl	Kabinet teorie a metodologie vědy ČSAV v Praze
27.6.1968		Josef	Topol	spisovatel
27.6.1968	národní umělec	Jiří	Trnka	režisér a výtvarník
27.6.1968		Jan	Tříška	herec
27.6.1968		Ludvík	Vaculík	novinář (autor tohoto textu)
27.6.1968 i 19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Jan	Vanýsek	prorektor Purkyňovy univerzity v Brně
27.6.1968	profesor MUDr., DrSc.	V[áclav]	Vejdovský	přednosta oční kliniky Palackého univerzity v Olomouci
27.6.1968	docent MUDr.	Jiří	Velemínský	krajský internista Severomoravského kraje, Ostrava
27.6.1968		Karel	Vojř	dělník ČKD
27.6.1968 i 19.7.1968	národní umělec	Jaroslav	Vojta	člen činohry Národního divadla
27.6.1968		Viktor	Vörös	dělník ČKD
27.6.1968	národní umělec	Jan	Werich	[herec]
27.6.1968 i 19.7.1968	akademik	Otto	Wichterle	ředitel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze
27.6.1968 i 19.7.1968	plukovník	Emil	Zátopek	olympijský vítěz

27.6.1968 i 19.7.1968		Dana	Zátopková	olympijská vítězka
27.6.1968	ing.	Jindřich	Zogata	agronom, Karviná
19.7.1968		Antonín	Brožek	horizontář, ČKD
19.7.1968		Fedor	Cádra	
19.7.1968		Lumír	Čivrný	[překladatel a spisovatel]
19.7.1968		Jaroslava	Doubravová	jeřábistka, ČKD
19.7.1968		Miloš	Fiala	
19.7.1968		Hermína	Franková	[spisovatelka]
19.7.1968	[ing. arch.]	Jiří	Gočár	[architekt, člen ÚV KSČ]
19.7.1968		Karel	Gott	[zpěvák]
19.7.1968	profesor MUDr.	Arnošt	Gutmann	[lékař]
19.7.1968		Stanislav	Havelka	karuselář, ČKD
19.7.1968		Josef	Híršal	[básník a překladatel]
19.7.1968		Zdeněk	Chotěnovský	
19.7.1968		Václav	Jakubů	kontrolor, ČKD
19.7.1968	profesor dr.	O.	Janota	[pravděpodobně Otakar Janota, primář neurologického oddělení Nemocnice na Bulovce]
19.7.1968		Iva	Janžurová	[herečka]
19.7.1968		Jiřina	Jirásková	[herečka]
19.7.1968		Milan	Jungmann	[literární kritik, šéfredaktor <i>Literárních listů</i>]
19.7.1968		Jan	Kačer	[herec]
19.7.1968		Karel	Kachyňa	[filmový režisér]
19.7.1968		Lubor	Karban	soustružník, ČKD
19.7.1968		Vlado [Vladimír]	Kašpar	[novinář,] předseda ÚV ČSN
19.7.1968		Ivan	Klíma	[spisovatel]
19.7.1968		Pavel	Kohout	[spisovatel]
19.7.1968		Tomáš	Kosta	[ekonom]
19.7.1968		Jan	Kotík	[výtvarník]
19.7.1968		Ivan	Kříž	[spisovatel]
19.7.1968		Milan	Kundera	[spisovatel]
19.7.1968		J. S.	Kupka	[pravděpodobně Jiří Svetožár Kupka, scenárista]
19.7.1968		Julius	Kužel	mistr, ČKD
19.7.1968		Miroslav	Liďák	(Haďák)
19.7.1968		A[ntonín] J[aroslav]	Liehm	[novinář]

19.7.1968		Sergej	Machonin	[literární kritik a překladatel]
19.7.1968		Václav	Mareš	
19.7.1968		Jiří	Moravec	architekt
19.7.1968		Irena	Mošovská	jeřábistka, ČKD
19.7.1968		Pavel	Nauman	
19.7.1968		Marie	Novotná	jeřábistka, ČKD
19.7.1968		Drahomíra	Novotná	[filmová historička]
19.7.1968		Jiří	Novotný	architekt
19.7.1968		Ludvík	Pacovský	tajemník FITES
19.7.1968		František	Pavlíček	[dramatik, člen ÚV KSČ]
19.7.1968	docent MUDr.	Boh[umil]	Peleška	[ředitel Výzkumného ústavu pro elektroniku a modelování v lékařství, Praha]
19.7.1968		Dušan	Pokorný	
19.7.1968		Jan	Procházka	[spisovatel, člen ÚV KSČ]
19.7.1968		Jaroslav	Putík	
19.7.1968	dr.	Dušan	Ruppeltdt	
19.7.1968		Jiří	Schmidt	[malíř]
19.7.1968		Josef	Slaninka	frézař, ČKD
19.7.1968		Jindřiška	Smetanová	[spisovatelka]
19.7.1968		František	Soukup	soustružník, ČKD
19.7.1968		Jaroslav	Stádník	soustružník, ČKD
19.7.1968		Karel	Šiktanc	[básník]
19.7.1968		Josef	Škvorecký	[spisovatel]
19.7.1968	prof.	O[takar]	Šmahel	[přednosta Výzkumného ústavu experimentální terapie, Praha]
19.7.1968		Jiří	Štaidl	[textář]
19.7.1968		Martin	Vaculík	[člen ÚV KSČ]
19.7.1968	docent dr.	Zdeněk	[Vahala]	
19.7.1968		Ludvík	Veselý	
19.7.1968		Felix	Vodička	[literární teoretik]
19.7.1968		Hela	Volanská	
19.7.1968		František	Vrba	[překladatel a kritik]
19.7.1968		Miroslav	Zelinka	horizontář, ČKD
19.7.1968	profesor MUDr., DrSc.	Jaroslav	Krůta	[pravděpodobně se jedná o omyl a je míněn Vladislav Kruta]

Literární listy, roč. 1, č. 18 (27. června 1968), s. 3; zvláštní vydání z 19. července 1968, s. 1

Příloha č. 4

Omluva o 992 slovech

A jestliže uslyšíme nespravedlivé výčitky, velkoryse je přejdeme – a doma o nich znovu přemýšlejme. Své spravedlivé výčitky si ponechme pro sebe. V tomto čase sporů vracejme řeč na to, co je nám společné a v čem se můžeme se Slováky shodnout.

Tedy těchto jedenačtyřicet slov jsem už věru mohl přidat! Však jsem je tam původně měl. Ale pak jsem je musel vyškrtnout pod tlakem okolností, které se pokusím vylíčit. Prosím předsednictvo ÚV KSS, aby moje vysvětlení považovalo za omluvu, kterou musí odmítnout.

Totíž bylo to tak. Já jsem „Dva tisíce slov“ psal osm dní, vřdycky když jsem přišel z práce. Píšu pomalu, protože mockrát přepisuju, a můžu psát, až když všichni u nás jdou spát, protože máme blbý byt. V těch dnech však nebylo klidu ani v noci, protože v naší ulici vyměňovali koleje. To mi každý dosvědčí. Když jsem zavřel okno, bylo zas moc vedro. Na schůzku s vědci, kam jsem měl přinést už návrh textu, jsem se přišel jenom omluvit. Až k dalšímu termínu jsem měl text pohromadě, ovšem nevěděl jsem, kolik těch slov je. Chtěl jsem jich mít dva tisíce, když do jednoho tisíce jsem se nevešel, ač to bylo mým původním úmyslem. Na schůzce jsem dostal množství připomínek, jimž jsem přes neděli podle možnosti vyhověl. Na téže schůzce jsme se dohodli, koho požádáme o podpis. Já jsem navrhl kromě jiných také Přenosilovou,¹ protože se mi od ní líbí píseň „Už to nejde dál“, a taky Smrkovského,² na což však někdo namítl, že to by byla tragédie. Taky jsme pomýšleli získat ministra Galušku,³ což jsem měl na starosti já, ale nevykonal jsem to, protože z naší redakce se téměř nedá telefonovat. Když jsem se dovolal, zas tam nebyl Galuška, tak jsem mu aspoň nechal vzkaz, jestli bych mohl zavolat večer. Večer jsem však na to úplně zapomněl, kamsi jsme se ženou šli a Galuška volal sám. Ten, s kým u nás mluvil, byl však náš desetiletý syn Jan, který mi až ráno řekl: „Tato, a máš volat jakéhosi Galušku.“ Když jsem volal na ministerstvo, Galuška tam nebyl. Taky jsme chtěli mít podpis Matušky,⁴ Kvašňáka⁵ a Krieglů.⁶ Matuška odjel, Kvašňák nebyl k sehnání a od Krieglů jsme upustili, protože někdo správně poznamenal, že ten by z toho mohl mít průser. Tím odpadl i Borůvka⁷ a vůbec celé pokrokové křídlo, protože jsme si řekli: buď získáme všechny politiky, kteří mají v národě sympatie, nebo je nebudeme jednotlivě kompromitovat.

Po nikom se nechtělo, aby podpisoval něco naslepo. Možné však je, že někteří četli text jen letmo, nebo ho četli celkem až po Kodajovi,⁸ jelikož nám věřili. Někteří vyslovovali jednotlivé námítky, jenže každý jinou; nebylo možno s každou z nich znovu obcházet všechny podepsané.

Ale nyní ještě k práci na textu. Když byl hotov a projednán, dodatečně a bez ničí připomínky jsem vepsal ony tři věty, které jste četli na začátku této omluvy. Teď bylo konečně možno slova definitivně spočítat. Potřeboval jsem však nutně pracovat na „obrodném procesu v Semilech“, proto jsem požádal nejstaršího syna

Martina, aby slova spočítal a za každou stovkou udělal značku. Když je spočítal, nechal je tam ležet a kamsi šel. Namátkou jsem překontroloval jednu stovku: bylo v ní o sedm slov víc. V další bylo o deset míň. Ani jedna stovka nesouhlasila! To mě rozzuřilo a spíš roztrpčilo. Připadalo mi, že jsem na všechno sám. Stranické konference přede dveřmi. Začal jsem počítat úplně od začátku a čekal jsem, až se syn vrátí. Když přišel, tak místo aby pokračoval v přepočítávání, kde jsem přestal, začal se hádat a schválně přepočítával po mně všechno od začátku. Žádnou chybu ovšem nenašel, přestože⁹ já jsem každou stovku kontroloval nejmíň třikrát. Přiznávám, snad jsem v této chvíli přecenil tuto stránku věci. Byl jsem také velice nervózní, protože co chvíli někdo telefonoval a žádal mě, abych napsal o křivdě, která se mu stala. Řekl jsem, že teď nemůžu. Synovi jsem ostře pravil, že to je typické pro jejich generaci: ani tu nejmenší práci neprovedou spolehlivě, což je vina školy, tedy starého režimu. Vyslovil jsem naději v příchod doby, kdy takové lidi nikdo nepřijme do zaměstnání. V té chvíli přišla z práce má žena. Dopálilo ji, že zas křičím, a přidala se na synovu stranu. K národu prý mluvím, ale aby nám přišli spravit vodovodní trubku, toho nedocílím. Dopočítal jsem jaksi slova, bylo jich 2032. Už jsem se na to vykašlal.

Druhý den jsem vzal slova do redakce. Pořád jich bylo 2032. Ještě telefonoval prof. Brod¹⁰ a tlumočil mi shodnou připomínku několika nekomunistů: mělo být výrazněji řečeno, že i oni chtějí, aby příští ústřední výbor komunistické strany byl lepší. To vyžadovalo slova navíc, a já měl naopak škrtat. Musím podotknout, že v naší redakci se také nedá pracovat. V hluku, zmatku a neustálém vyrušování jsem musel nahonem zredukovat počet slov. Vyškrtl jsem ovšem napřed ony tři věty, neboť ty nikdo ze signatářů ani nečetl.

Teď když je čtu, stejně nevím, jestli by byly předešly slovenskému roztrpčení. Jejich účelem bylo vyzvat český rozum k soudnosti, s níž se lépe projednají naše společné starosti. Věcně však nepřidávaly nic k tomu, co jsme řekli: „Považujeme federalizaci za způsob řešení národnostní otázky, jinak je to jen jedno z významných opatření k demokratizaci poměrů. Režim – v českých zemích zvlášť a na Slovensku zvlášť – se tím ještě neřeší. Vláda stranicko-státní byrokracie může trvat, na Slovensku dokonce o to líp, že jako ‘vybojovala větší svobodu’.“

I po promyšlení stanoviska ÚV KSS nemám na tom já osobně co měnit. Myslím si opravdu, že první naší společnou věcí vedle federalizace je dosáhnout odchodu takových funkcionářů, jací utvořili v republice režim, v němž se všechno rozumné, tedy i federalizace, zdrželo o dvacet roků. Mezi námi a Slováky není nic, co by nešlo rozumně dohodnout, předpokladem však je, že se zbavíme lidí, kteří brání rozumu pracovat. Snažili jsme se říci, že se jich musíme zbavovat metodami radikálního násilí, které nevybočí z mezí zákona.

Bratři Slováci! Až to budete podle své potřeby a jen ze své vůle dělat, prosím, či byste to mohli zařídit tak, aby to zas nebylo na mě.

Ludvík Vaculík: Omluva o 992 slovech. In: Literární listy, roč. 1, č. 20 (11. července 1968), s. 1–2.

- 1 Yvonne Přenosilová (1947), zpěvačka populárních písní, po porážce „pražského jara“ emigrovala do SRN.
- 2 Josef Smrkovský (1911–1974), ve významných stranických a státních funkcích již od roku 1945, v letech 1951–1955 vězněn, v roce 1963 celkově rehabilitován, od dubna 1968 do ledna 1969 předseda Národního shromáždění ČSSR a od března 1968 do dubna 1969 člen předsednictva ÚV KSČ, 1970 vyloučen z KSČ.
- 3 Miroslav Galuška (1922), od dubna do prosince 1968 československý ministr kultury, poté do července 1969 v téže funkci v české vládě, zároveň v letech 1968–1969 poslanec České národní rady.
- 4 Waldemar Matuška (1932–2009), jeden z nejpoblárnějších zpěváků 60. let i pozdější doby, v roce 1986 emigroval do USA.
- 5 Andrej Kvašňák (1936–2007), slovenský fotbalista, v 60. letech jedna z opor československé fotbalové reprezentace.
- 6 František Kriegel (1908–1979), lékař a politik, v letech 1964–1969 poslanec Národního (resp. Federálního) shromáždění, od dubna 1968 předseda Ústředního výboru Národní fronty a od června 1968 člen předsednictva ÚV KSČ, z obou funkcí odvolán na konci srpna 1968 na nátlak Sovětů, poté co odmítl podepsat tzv. moskevský protokol, v květnu 1969 vyloučen z KSČ a v říjnu 1969 zbaven poslaneckého mandátu, v 70. letech činný v opozičním hnutí, signatář Charty 77.
- 7 Josef Borůvka (1911–1979), v letech 1946–1969 poslanec Národního (resp. Federálního) shromáždění, od ledna do dubna 1968 člen předsednictva ÚV KSČ, poté do prosince 1968 československý ministr zemědělství a výživy, v roce 1970 vyloučen z KSČ.
- 8 Generálplukovník a poslanec Národního shromáždění Samuel Kodaj na parlamentní schůzi 27.6.1968 ostře odsoudil „Dva tisíce slov“ a interpeloval v této věci vládu.
- 9 Podle smyslu by zde mělo být spíš slovo „protože“.
- 10 Profesor Jan Brod, ředitel Ústavu pro choroby oběhu krevního v Praze, jeden z iniciátorů manifestu „Dva tisíce slov“.

Příloha č. 5

Informace o šetření vzniku prohlášení 2000 slov, jeho autorů a organizátorů

Na základě usnesení květnového pléna ÚV KSČ o zavedení stranického šetření s autory a organizátory prohlášení 2000 slov pověřila 6. června 1969 plenární schůze ÚKRRK KSČ¹ skupinu členů komise k zjištění autorů a organizátorů prohlášení a okolností, za nichž bylo prohlášení organizováno a zveřejněno. Dále uložila, aby zjištěné výsledky a návrhy na opatření dle míry odpovědnosti pracovní skupina předložila plénu ÚKRRK KSČ.

Pracovní skupina ve složení J. Valenta, M. Vecker, J. Loužil, J. Pavlis a pracovnice ÚKRRK M. Lhotová z publikovaných dokladů, a zejména osobních pohovorů s autory a organizátory prohlášení 2000 slov zjistila:

a) Text prohlášení „2000 slov určených dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem!“² uveřejnily Literární listy, Práce, Zemědělské noviny a Mladá fronta v celkovém nákladu 1 300 000 výtisků.

Text prohlášení potvrdilo souhlasem anebo podpisem 70 občanů, z toho 22 členů KSČ. Ze signatářů prohlášení byla polovina vědců a umělců, z nich 15 lékařů.

b) Dodatek prohlášení 2000 slov „Jen několik slov“ (zveřejněný také výše uvedenými redakcemi)³ potvrdilo souhlasem anebo podpisem 64 občanů (z původních signatářů 20), z toho 35 členů strany.

Sdělení důvodů vzniku prohlášení 2000 slov:⁴

Při pohovoru s více vědeckými pracovníky – prof. MUDr. J[anem] Vanýskem, prof. L[adislavem] Tondlem, doc. M[iloslavem] Králem a šéfredaktory M[ilanem] Jungmanem,⁵ M[iroslavem] Jelínkem, Z[deňkem] Fořtem, L[adislavem] Velenským a autorem prohlášení L[udvíkem] Vaculíkem – bylo zjištěno, že původní myšlenka o prohlášení vědců a dalších vznikla ve skupině lékařů z iniciativy prof. J[ana] Broda, dále prof. [Bohumila] Sekla,⁶ akad[emika] [Otto] Wichterleho a dalších – dle jejich sdělení – z obavy, že po dobu prázdnin a dovolených by se mohl postup demokratizace zastavit. O záměru prohlášení ovlivnit jednání mimořádných okresních konferencí KSČ, jak uvedl v článku „Omluva o 992 slovech“ L. Vaculík, bylo hovořeno zprvu jen ojediněle a vznikl bezprostředně před konáním konferencí, jejichž jednání měli zájem ovlivnit.

Vedle prohlášení 2000 slov mělo na jednání okresních konferencí vliv zejména nerozhodné a nejednotné vystupování členů předsednictva ÚV KSČ k přijatému kritickému stanovisku prohlášení.

Vzniklá psychóza a nejednotné vystupování předních funkcionářů ÚV KSČ nepříznivě ovlivnilo i závěry okresních konferencí k stanovisku předsednictva ÚV KSČ.

Vznik textu prohlášení 2000 slov a způsob získávání signatářů

Dle sdělení L. Vaculíka autoři myšlenky prohlášení vědců k dalšímu postupu demo-

kratizace prof. J. Brod, prof. Sekla a akad[emik] Wichterle jej požádali o zpracování textu prohlášení se záměrem již uvedeným. Po konzultaci návrhu textu jej upravil a předal prof. Brodovi. Pokud je mu známo, získávání souhlasu dalších občanů s textem prohlášení prováděl prof. Brod, prof. Sekla a akad[emik] Wichterle.

Dle sdělení prof. Tondla, prof. Vanýska, M. Jungmana a dalších získávání signatářů k textu 2000 slov bylo prováděno na pracovních schůzkách profesorů a vědeckých pracovníků a různých poradách bližších známých i telefonickými hovory. Někteří signatáři po vyjádření souhlasu s textem prohlášení získávali další.

Podobnou formou konzultovali připomínky k textu prohlášení. Přes více připomínek, zejména k pasáži vyzývající k demonstracím, stávkám a dále k některým hrubým slovním výrazům, nedůstojným vědců (koryta, prošustruje a jiné – písemné připomínky prof. Vanýska), obhájili autoři návrh textu zdůvodněním krátkostí času k další konzultaci nové úpravy a nutností urychleného zveřejnění prohlášení.

Uvedenou manipulací s návrhem textu prohlášení se někteří občané stali jeho spoluautory – signatáři. Vyskytl se případ, že ošetřovatelka prasnic z Chotěbuze, získaná pohovorem agronoma z Karviné, po zveřejnění jejího jména pod prohlášením protestovala, že je nepodepsala. Dle sdělení L. Vaculíka byly podpisy signatářů a seznam podpisů, autorizovaný prof. Brodem, předány redakci Literárních listů. Podpisy signatářů a další podklady k prohlášení spálil L. Vaculík po příchodu spojeneckých vojsk.

Hlavní organizátoři prohlášení 2000 slov

Dle sdělení šéfredaktorů M. Jungmana z L[istů], M. Jelínka z M[ladé] F[ronty], Z. Fořta z Z[emědělských] N[ovin] a L. Velenského z Práce projednávali zajišťování jednotného zveřejnění prohlášení 2000 slov v redakcích prof. J. Brod a L. Vaculík a ve dvou redakcích se s nimi zúčastnili jednání prof. L. Tondl a akad[emik] Wichterle. Na připomínky šéfredaktorů a jejich pracovních kolektivů, zejména k pasáži o výzvě k demonstracím, stávkám a ustavování výborů, reagovali všichni jednotně, že krátkost času⁷ – 3 dny před okresními konferencemi a jejich ovlivnění – vyžaduje urychlené a jednotné zveřejnění prohlášení 2000 slov. Po zdůvodnění, že projednávání připomínek se všemi signatáři by zveřejnění prohlášení zdrželo, souhlasili šéfredaktoři s otištěním návrhu textu.

Po zveřejnění prohlášení 2000 slov docházelo uvedeným redakcím množství stanovisek od jednotlivců, kolektivů, závodů a ze všech úseků společenského života na podporu prohlášení. Zamítavých stanovisek, včetně anonymů, obdržely redakce jen několik (např. redakce M[ladé] F[ronty] asi 30).

Ohlyasy na prohlášení publikovaly redakce z vlastní iniciativy. Odmítavá stanoviska k prohlášení a upozornění na rozpoutávání hysterie na stránkách tisku zanikla. (Šéfredaktoři to zdůvodňují, že je uveřejňovali více, než odpovídal poměr ohlasů.)⁸ S odvoláním se na tehdejší svobodu tisku text prohlášení 2000 slov se stranickými orgány nekonzultovali.

Po přijetí stanoviska předsednictva ÚV KSČ k prohlášení 2000 slov, které je odmítlo jako politicky neodpovědné, uvedené redakce stanovisko zveřejnily. To však zaniklo v množství článků na podporu prohlášení 2000 slov, včetně vybraných

stanovisek z okresních konferencí podporujících prohlášení. (Např. z obvodní konference Prahy 1, konference VŠ Prahy, Brna a další.) Neuváděli (!) však stanoviska okresních konferencí na podporu usnesení předsednictva ÚV KSČ. V uvedené publikaci již redakce poměr ohlasů nerespektovaly.

Vznik dodatku 2000 slov „Jen několik slov“, který byl jednotně zveřejněn po 3 týdnech [od] původního prohlášení

Dle sdělení šéfredaktora Listů M. Jungmana po projednání prohlášení 2000 slov v předsednictvu ÚV KSČ byl A[ntonín] J[aroslav] Liehm požádán s[oudruhem] [Oldřichem] Černíkem, členem předsednictva ÚV KSČ, aby autoři prohlášení 2000 slov vhodnou formou reagovali na vzniklou politickou situaci.

Podobné jednání bylo provedeno dalším členem předsednictva ÚV KSČ MUDr. [Františkem] Krieglem s prof. J. Brodem, prof. Seklou, akad[emikem] Wichterlem a dalšími.

Po uvedeném jednání napsal A. J. Liehm text článku „Jen několik slov“, který dle sdělení byl konzultován [s] již uvedenými členy předsednictva ÚV KSČ.

Projednávání souhlasu signatářů 2000 slov prováděl prof. J. Brod, akad[emik] Wichterle a prof. Sekla. Dle zveřejněného článku „Jen několik slov“ uvedený text podepsalo anebo s ním souhlasilo 20 původních signatářů (další byli již na dovolené a prázdninách), získáno bylo dalších 44 občanů, většinou členů strany. Získávání souhlasu anebo podpisy uvedeného textu bylo také prováděno (!) na aktivu kulturních pracovníků ÚV KSČ.

Zveřejnění článku „Jen několik slov“ projednávali v redakcích prof. J. Brod, prof. Sekla a akad[emik] Wichterle.

Článek „Jen několik slov“, i když mírněji hodnotil politicky vývoj v zemi, v podstatě vyjadřoval původní prohlášení 2000 slov.

x x x

Plenární zasedání Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ konané ve dnech 4. a 5. září 1969 rozhodlo:

1. zavést disciplinární řízení se soudruhy
  - prof. MUDr. Janem **Brodem**, Drsc., ředitelem Ústavu pro choroby oběhu krevního,⁹
  - prof. PhDr. Ladislavem **Tondlem**, DrSc., z Kabinetu teorie a metodologie vědy ČSAV
  - doc. inž. Miloslavem **Králem**, býv[alým] vedoucím katedry teorie řízení VŠP,¹⁰
  - A[ntonínem] J[aroslavem] **Liehmem**, redaktorem;
2. materiály k dalším organizátorům 2000 slov připojit k podkladům ke stranickému šetření, případně disciplinárnímu řízení, které je proti nim již vedeno jinými orgány. Jedná se o:
  - Milana **Jungmana**, býv[alého] šéfredaktora Listů,
  - Ladislava **Velenského**, býv[alého] šéfredaktora Práce,
  - Zdeňka **Fořta**, býv[alého] šéfredaktora Zemědělských novin (byro ÚKRRK),

- Miroslava **Jelínka**, býv[alého] šéfredaktora Mladé fronty (byro ÚKRRK),
- Ludvíka **Vaculíka**, redaktora.¹¹

Národní archiv (Praha), fond 1504 (Sekretariát ÚV KSČ 1966–1971 – původní označení fondu 02/4), svazek 38, archivní jednotka 63, bod 5 – Informace o šetření vzniku prohlášení 2000 slov, jeho autorů a organizátorů. Materiál pro 63. schůzi sekretariátu ÚV KSČ ze dne 13. října 1969

-
- 1 ÚKRRK KSČ – Ústřední kontrolní a revizní komise Komunistické strany Československa.
  - 2 Název provolání je v dokumentu uveden nepřesně, ve skutečnosti zněl „Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem“.
  - 3 Článek „Jen několik slov“ byl zveřejněn pouze ve zvláštním vydání *Literárních listů* 19.7.1968 (s.1) a v *Mladé frontě* o den později (20.7.1968, s. 1n.).
  - 4 Tento a následující „mezititulky“ jsou v originálu podtrženy.
  - 5 Správná podoba jména je Milan Jungmann, v dokumentu se všude uvádí chybně „Jungman“.
  - 6 Správně má být: [Bohumila] Sekly.
  - 7 V dokumentu je formulace „pro krátkost času“, uvedená předložka ale narušuje větnou vazbu.
  - 8 Věta v závorce vyznívá v daném kontextu nelogicky; relativně vyšší zastoupení odmítavých stanovisek v publikovaných ohlasech sotva může vysvětlit jejich „neviditelnost“.
  - 9 Rukopisná poznámka „vyloučen“.
  - 10 VŠP – Vysoká škola politická.
  - 11 Rukopisná poznámka „vyloučen“.